

1

00:00:09,280 --> 00:00:09,820

Goedemorgen Jaap.

2

00:00:09,820 --> 00:00:10,440

Goedemorgen.

3

00:00:10,440 --> 00:00:14,170

Het is vandaag 8 maart 2010.

4

00:00:14,170 --> 00:00:14,750

8 maart, ja.

5

00:00:14,750 --> 00:00:15,850

Dit is Jaap Polak.

6

00:00:15,850 --> 00:00:16,410

Ja.

7

00:00:16,410 --> 00:00:16,410

In East, hoe heet deze plaats?

8

00:00:16,410 --> 00:00:16,410

Hm?

9

00:00:16,410 --> 00:00:16,410

Hoe heet het hier?

10

00:00:16,410 --> 00:00:16,730

Wat?

11

00:00:16,730 --> 00:00:18,640

Hoe heet die plaats hier? East.

12

00:00:18,640 --> 00:00:24,963

Het, het, eh, het is the, the small, de kleine plaats is Tuckahoe of Eastchester.

13

00:00:24,963 --> 00:00:30,584

Je kunt , maar het is, the small town, eh, dus kom, eh, dus kom, eh, dis

14

00:00:30,584 --> 00:00:34,800

te be, te, ongeveer gelijk aan het Gooi van Amsterdam.

15

00:00:34,800 --> 00:00:35,170

Oké, [lacht].

16

00:00:35,170 --> 00:00:41,569

Ja, dat is waar we wonen. En wat dat betreft zijn wij ook uit, uit Nederland meteen

17

00:00:41,569 --> 00:00:47,430

hier gekomen, meteen in, in, in het Gooi van Amsterdam in, dan voor Amerika.

18

00:00:47,430 --> 00:00:48,530

Jaap, in welk jaar ben je geboren?

19

00:00:48,530 --> 00:00:53,750

Ik ben in, op 31 december 1912 in Amsterdam geboren.

20

00:00:54,230 --> 00:00:54,680

Waar?

21

00:00:54,680 --> 00:00:55,810

In Amsterdam.

22

00:00:55,810 --> 00:00:57,100

Waar woonden jullie in

23

00:00:57,100 --> 00:00:58,370

Op de Plantage Muidergracht.

24

00:00:58,370 --> 00:01:01,410

Wil je mij iets vertellen over jouw jeugd?

25

00:01:01,410 --> 00:01:09,433

Over mijn jeugd. Ehm, we hadden, ik vond het eigenlijk een hele bijzondere jeugd. Eh, we hadden bijzondere

26

00:01:09,433 --> 00:01:16,850

ouders. Eh, die , mijn vader was een accountant, mijn moeder was handwerkonderwijzeres en, maar ze

27

00:01:16,850 --> 00:01:24,268

heeft ondertussen ook nog voor steno ge, gelogeerd, Pittman, ik weet niet of je de Pittman kent en

28

00:01:24,268 --> 00:01:31,837

mijn, mijn, mijn moeder was één van de weinige teachers in eh, Pittman op school. So, ze, ze heeft

29

00:01:31,837 --> 00:01:39,103

eigenlijk eh, eh, mijn vader geholpen, because mijn, eh, de enige probleem, mijn vader was, hij,

30

00:01:39,103 --> 00:01:46,672

he never rekende enough en hij heeft eh zoveel gedaan voor andere mensen, altijd voor niets, besides

31

00:01:46,672 --> 00:01:54,013

that, hij kwam van a, eh, van een , een, van, van een vrome, vrome familie en zijn, eh, broer was

32

00:01:54,013 --> 00:02:01,582

een, eh, eh, was half blind, later helemaal blind eh [hoest]. Eh, zijn zusters waren geen bijzondere

33

00:02:01,582 --> 00:02:09,227

mensen. Hij was eigenlijk een bijzondere man van de heel, van een groep van vijf, van vijf eh, broers

34

00:02:09,227 --> 00:02:16,569

en zusters. En voor jaren heeft hij eigenlijk zijn broers en zusters moeten onderhouden. Eh, maar

35

00:02:16,569 --> 00:02:23,986

het bijzondere van mijn ou, van mijn vader was werkelijk dat hij eh, de mizrachi in Holland heeft

36

00:02:23,986 --> 00:02:27,620

eh, heeft, hij begon met de mizrachi in Holland.

37

00:02:27,620 --> 00:02:27,620

Ja.

38

00:02:27,620 --> 00:02:36,368

Toen de Zionistische beweging in Holland eh, begon, was hij meteen één van de, van de, van de topmensen

39

00:02:36,368 --> 00:02:44,950

en in ons boek wat wij hebben kan je een foto vinden van mijn vader, Frederik Polak, met Chaim Weizmann

40

00:02:44,950 --> 00:02:53,365

en in 1912 was hij één van de belangrijke Zionisten already in Holland [hoest]. Ja. Wij, we hadden

41

00:02:53,365 --> 00:03:01,531

een, een mooie Joodse jeugd. When I say ook, mooie Joodse jeugd, eh, it was never forced on us, it

42

00:03:01,531 --> 00:03:08,030

was eh, someth, eh, bijna, zou ik zou bijna zeggen, een normale jeugd. Eh, eh,

43

00:03:08,030 --> 00:03:09,410

[hoest]

44

00:03:09,410 --> 00:03:16,949

We hebben eerst gewoond in de Plantage Muidergracht, drie hoog in hele kleine kamers allemaal.

45

00:03:16,949 --> 00:03:24,729

Eh, eh, het moet heel moeilijk geweest zijn met ons te onderhouden, maar we hebben nooit, ik heb

46

00:03:24,729 --> 00:03:32,509

nooit het gevoel gehad dat we arm waren. We waren zeker niet rijk, maar eh, we, we waren, eh, eh,

47

00:03:32,509 --> 00:03:40,129

weet ik niet, het was een m, een m, een mooie jeugd met eh, mijn oudste zuster was Jule, eh, ik

48

00:03:40,129 --> 00:03:48,070

was, ik was niet de eerstgeborene. Mijn moeder eh, heeft een zoon gehad voor mij, en die is, geloof

49

00:03:48,070 --> 00:03:56,010

ik op, toen hij één, of één of twee jaar was gestorven. So, ik ben geen eerstgeborene op Pesach

50

00:03:56,010 --> 00:04:03,951

eh, daarna ben ik gekomen, daarna mijn zuster Jule, daarna mijn zuster Betty en daarna mijn zuster

51

00:04:03,951 --> 00:04:11,571

eh, Liesje. Eh, eh, we, we waren altijd maar meteen eh, lid van de Joodse Jeugdfederatie, van

52

00:04:11,571 --> 00:04:19,271

de zeer Zionistische , van de mizrachi's afdeling van de Joodse Jeugdfederatie en daar zijn we

53

00:04:19,271 --> 00:04:26,810

door alle k, ieder jaar in de kampen geweest en in mijn jonge jeu, jeugdijaren ben ik naar een

54

00:04:26,810 --> 00:04:34,510

eh, [smakt] Joodse school gegaan en daarna ben ik naar de zo, eerste OHS gegaan, Eerste Openbare

55

00:04:34,510 --> 00:04:42,370

Handelsschool, wat heel goed was voor mijn opvoeding, want het was de eerste keer dat ik eigenlijk

56

00:04:42,370 --> 00:04:45,900

met niet-Joodse mensen te, in aanraking kom.

57

00:04:45,900 --> 00:04:49,060

Daarvoor was het allemaal Joods, Joods en Joods.

58

00:04:49,060 --> 00:04:49,060

Ja.

59

00:04:49,060 --> 00:04:55,786

En in de Eerste OHS heb ik eh, heel prettig gewerkt. Ik heb eh, ben door

60

00:04:55,786 --> 00:05:02,420

alle vijf ja, vijf jaren Eerste OHS gegaan eh [hoest]. Na eerste OHS, eh

61

00:05:02,420 --> 00:05:08,410

bij eindexamen heb ik eh, wilde ik eh, mijn vader was accountant,

62

00:05:08,410 --> 00:05:08,410

Ja.

63

00:05:08,410 --> 00:05:14,110

en mijn vader heeft altijd gezegd, en mijn, mijn moeder was een Asscher.

64

00:05:14,110 --> 00:05:14,110

Ja.

65

00:05:14,110 --> 00:05:16,410

Was eh van, van de familie Asscher.

66

00:05:16,970 --> 00:05:17,180

Ja.

67

00:05:17,180 --> 00:05:22,880

Bram Asscher was een nicht, was een, eh, was een neef van mijn, van mijn moeder.

68

00:05:22,880 --> 00:05:22,880

Ja.

69

00:05:22,880 --> 00:05:28,650

Eh, alle Asschers waren v, vrienden van mijn, want wij waren de arme tak en eh ik zal nooit vergeten

70

00:05:28,650 --> 00:05:33,440

dat eh, was eh, één eh, Slijper]familie. Ik weet niet of je de naam Slijper kent.

71

00:05:33,440 --> 00:05:33,650

Ja.

72

00:05:33,650 --> 00:05:38,683

Ja, dat was ook, eh, mevrouw Slijper was een Asscher en mevrouw Slijper had

73

00:05:38,683 --> 00:05:43,717

twee zonen, eh, mijn leeftijd en ik kreeg altijd, ik heb altijd alle kleren

74

00:05:43,717 --> 00:05:48,080

van, van de zonen van Slijper gekregen. En ik vond het nooit erg.

75

00:05:48,080 --> 00:05:48,080

Niet erg, nee?

76

00:05:48,080 --> 00:05:53,358

Ik vond het nooit erg. Ik heb de kleren van mijn, van de Slijpers van, van mevrouw Slijper

77

00:05:53,358 --> 00:05:58,579

gekregen. Die mevrouw Slijper aan mijn moeder stuurde voor mij. En, dat was nor, normaal

78

00:05:58,579 --> 00:06:03,916

voor mij, maar eh in dit geval, Jacques Slijper is naar Amerika gekomen en toen hij tachtig

79

00:06:03,916 --> 00:06:09,254

jaar was heb ik gesproken bij zijn leer, eh, bij, toen hij tachtig jaar geworden is en toen

80

00:06:09,254 --> 00:06:13,360

heb ik hem verteld hoe ik altijd zijn kleren geha, gewo, gekregen heb.

81

00:06:13,360 --> 00:06:14,590

Dat wist hij niet?

82

00:06:14,590 --> 00:06:18,960

En eh, you know wat hij geantwoord heeft,

83

00:06:18,960 --> 00:06:18,960

Ja.

84

00:06:18,960 --> 00:06:27,840

En nou, en nou, en nou ben jij, ben jij rijke man en ik ben een arme man [lacht]

85

00:06:27,840 --> 00:06:30,720

[lacht] Hé, eh, wie van jouw familie heeft de oorlog niet overleefd?

86

00:06:30,720 --> 00:06:32,000

Wie van mijn man is?

87

00:06:32,000 --> 00:06:33,520

Wie van jouw familie

88

00:06:33,660 --> 00:06:33,980

Is?

89

00:06:33,980 --> 00:06:36,690

heeft de oorlog niet overleefd?

90

00:06:36,750 --> 00:06:43,554

Wie heeft niet geoverleefd, in mijn vaderskant alle broers en zusters zijn gestorven . Alle

91

00:06:43,554 --> 00:06:49,990

broers en zusters met de mannen, met hun kinderen en eh, praktisch, praktisch allemaal.

92

00:06:49,990 --> 00:06:50,760

Ja.

93

00:06:52,260 --> 00:06:54,940

Eh, in mijn eh moederskant

94

00:06:54,940 --> 00:06:55,440

[hoest]

95

00:07:00,070 --> 00:07:08,279

daar zijn, daar waren eh, daar zijn, waren , eh, geloof ik zeven of acht kinderen, waarvan vier gestorven

96

00:07:08,279 --> 00:07:16,024

zijn en three overleefd hebben. De drie die overleefd hebben was, eh, mijn tante Alie Hamburger, die

97

00:07:16,024 --> 00:07:23,614

heeft in Den Haag gewoond, maar die heeft haar enige zoon verloren. En heeft een ongelukkig leven

98

00:07:23,614 --> 00:07:31,203

gehad na de oorlog, al was ze we, zij was de enige die tamelijk goed, eh, die eh, eh, die eh, die

99

00:07:31,203 --> 00:07:39,103

goed gesi, gesitueerd was. Mijn tante Map was getrouwd met Harrie Vecht, eh, en hij was bij Burgelijke

100

00:07:39,103 --> 00:07:46,693

Stand en, één van de topmensen, en is eh, ondergedoken gebleven. En mijn oom Eli Asscher was een

101

00:07:46,693 --> 00:07:54,205

tabaksman die in de, die de oorlog overleefd heeft, maar zijn enige dochter en zijn kleinkinderen

102

00:07:54,205 --> 00:08:01,795

zijn allemaal gestorven. So eh, mijn tante eh, eh, mijn andere tantes en twee of the tantes zijn

103

00:08:01,795 --> 00:08:06,520

met dezelfde Sobibor]transport met mijn ouders eh, omgekomen.

104

00:08:06,520 --> 00:08:09,160

Je ouders zijn omgekomen in Sobibor?

105

00:08:09,160 --> 00:08:09,800

In Sobibor.

106

00:08:09,800 --> 00:08:11,400

Je zussen en broers ook?

107

00:08:11,400 --> 00:08:11,820

Hè?

108

00:08:11,820 --> 00:08:15,100

Je zussen en broers ook in Sobibor?

109

00:08:15,100 --> 00:08:15,100

Hm?

110

00:08:15,100 --> 00:08:18,400

Jouw zusters en broers ook?

111

00:08:18,400 --> 00:08:26,519

No. Eh, [hoest] ik heb dus drie z, drie zusters gehad. Mijn oudste zuster, Jule, was with

112

00:08:26,519 --> 00:08:34,638

me in Bergen-Belsen en is één dag, twee dagen na de Bevrijding gestorven van vlektyfus.

113

00:08:34,638 --> 00:08:42,666

Ik ben ook vlektyfus, ik heb de dag van de Bevrijding vlektyfus gekregen. De dag dat ik

114

00:08:42,666 --> 00:08:50,786

bevrijd ben is mijn zuster gestorven. Eh, in, in onze mo, onze eh, film, die heb je van

115

00:08:50,786 --> 00:08:58,905

gehoord, is een, een hele [hoest] nare scene in which I tell dat ik een st, een keer een,

116

00:08:58,905 --> 00:09:07,390

een eh, een vest heb omgeruild voor een stuk brood en toen heb ik gepr, tegen mezelf gezegd,

117

00:09:07,390 --> 00:09:13,320

dat stuk brood ga ik niet aanraken tot ik het absoluut nodig heb.

118

00:09:13,320 --> 00:09:13,320

Ja.

119

00:09:13,320 --> 00:09:19,648

En toen is mijn zuster ziek geworden en heeft om een stuk brood gevraagd

120

00:09:19,648 --> 00:09:24,590

en ik heb het haar geweigerd . Het staat in de movie. Eh.

121

00:09:24,590 --> 00:09:26,610

Maar je mag het nu ook vertellen.

122

00:09:26,610 --> 00:09:26,610

Huh?

123

00:09:26,610 --> 00:09:26,610

Je mag het nu ook vertellen.

124

00:09:26,610 --> 00:09:34,276

Ja, so eh, en ze is toen ziek geweest in Bergen, Bergen-Belsen, maar ze is dus, ze was oké

125

00:09:34,276 --> 00:09:41,612

at that punt, moment. En dan een vriend van me, zijn zoon was erg ziek en vroeg me om een

126

00:09:41,612 --> 00:09:48,290

stuk brood, toen heb ik het ook geweigerd. En dus de vriend en de zoon hebben het

127

00:09:48,530 --> 00:10:00,910

Na een jaar na de oorlog heeft hij me opgebeld, hebben we het uitgesproken en heeft me vergeven.

128

00:10:00,910 --> 00:10:01,690

Mooi.

129

00:10:01,690 --> 00:10:07,395

So, that's I believe het verhaal van een stuk brood in het, in het kamp. Mijn zuster is eh, de

130

00:10:07,395 --> 00:10:12,810

dag van de Bevrijding in, in Treubitz eh, ook aan, twee dagen na de oorlog gestorven [hoest].

131

00:10:12,810 --> 00:10:14,450

Ze zat, ze zat in de trein?

132

00:10:14,450 --> 00:10:15,220

Mijn zuster,

133

00:10:15,890 --> 00:10:16,320

Ja.

134

00:10:16,320 --> 00:10:20,626

mijn zuster Betty [hoest] was een hele bijzondere vrouw [gekraak],

135

00:10:20,626 --> 00:10:24,740

ze heeft een boek geschreven, ik weet niet of, ken je haar boek?

136

00:10:24,740 --> 00:10:26,330

Welk boek?

137

00:10:26,330 --> 00:10:27,510

De Twee Zusters.

138

00:10:27,510 --> 00:10:28,090

Ja.

139

00:10:28,090 --> 00:10:29,580

Wat? De Twee Zusters]

140

00:10:29,580 --> 00:10:29,870

Ja.

141

00:10:29,870 --> 00:10:31,600

Van mijn zusters Betty en mijn zuster Liesje.

142

00:10:31,600 --> 00:10:31,900

Ja.

143

00:10:31,900 --> 00:10:41,600

[drinkt]. Betty heeft geen ster gedragen, is in het Verzet gegaan met haar man. Ze was getrouwd met

144

00:10:41,600 --> 00:10:51,979

Philip de Leeuw en eh, eh, die interessante in, enough van zijn, in het le, in Ameri, in het Nederlandse

145

00:10:51,979 --> 00:11:01,680

leger, kaptein in het leger [hoest] en eh, toen mijn zuster en Philip de Leeuw getrouwd zijn, in de

146

00:11:01,680 --> 00:11:12,059

nieuwe, in de nieuwe Sjoel eh, eh, eh, en zij waren goede Zionisten, hebben we allemaal de, de Hatikwah

147

00:11:12,059 --> 00:11:19,820

gezongen in de te, in de, in de Sjoel en de rabbijn is uitge, is, is weggelopen.

148

00:11:19,820 --> 00:11:20,680

Van boosheid?

149

00:11:20,680 --> 00:11:26,190

Because men mag de Hatikwah niet zingen in de Sjoel , voor de oorlog.

150

00:11:26,190 --> 00:11:29,370

Voor de oorlog [lacht].

151

00:11:29,370 --> 00:11:37,642

En Philip de Leeuw en Betty zijn allebei in het Verzet gegaan, eh, zij, ze waren betrokken bij

152

00:11:37,642 --> 00:11:45,827

het be, bombarderen van, van een trein. Mijn, Philip is gepakt, Betty is ook gepakt. Philip is

153

00:11:45,827 --> 00:11:54,012

gefusilleerd. Ehm, in de film you can see het graf van, van , van eh, eh, Philip de Leeuw met

154

00:11:54,012 --> 00:12:02,197

twee andere niet-Joden]mensen met een groot kruis erop in, in eh, in de Veluwe . En daar zit

155

00:12:02,197 --> 00:12:10,991

ze, ze wou, ze wou niet eh, veranderen. En Betty is een paar maanden in het eh, in de eh, gevangenis

156

00:12:10,991 --> 00:12:19,524

geweest en die heeft zich er uitgesproken. En, was redelijk groot eigenlijk in het Verzet met alle

157

00:12:19,524 --> 00:12:28,145

mensen. So, Betty en eh, Betty en mijn zuster Liesje eh, die eh, was met mij eerst naar Be, eerst,

158

00:12:28,145 --> 00:12:36,852

eerst, eerst in, in Westerbork, daarna in Bergen-Belsen en is uitgewisseld met de tweehonderd mensen

159

00:12:36,852 --> 00:12:41,989

naar Palle, Palestina. Je weet voor het Palestinatransport,

160

00:12:41,990 --> 00:12:42,900

Ik weet van de trein.

161

00:12:42,900 --> 00:12:48,114

tweehonderd mensen, they, they took the oldest, ze hebben de oudste mensen genomen,

162

00:12:48,114 --> 00:12:53,328

maar mijn zuster was jong, was een nurse en was allowed to accompany the transport.

163

00:12:53,328 --> 00:12:57,600

Ik moet af en toe Engels spreken, daar kan ik niets aan doen [lacht]

164

00:12:57,600 --> 00:12:59,090

Ja, oké.

165

00:12:59,580 --> 00:13:00,250

[hoest] so

166

00:13:00,250 --> 00:13:03,990

En zij is in beland?

167

00:13:03,990 --> 00:13:03,990

Huh?

168

00:13:03,990 --> 00:13:04,540

Zij belandde in ?

169

00:13:04,540 --> 00:13:04,890

Hm?

170

00:13:04,890 --> 00:13:06,490

Zij kwam terecht in ?

171

00:13:06,490 --> 00:13:11,290

Eh, ja. Nee, no, ik ben in terechtgekomen.

172

00:13:11,290 --> 00:13:12,020

Jij ook?

173

00:13:12,180 --> 00:13:18,310

Ja, ben, ben dus, met mijn eerste vrouw. Ik heb dus niet over mijn eerste vrouw nog gesproken. Eh.

174

00:13:18,310 --> 00:13:18,310

Nee.

175

00:13:18,310 --> 00:13:19,680

Dat was een hele bijzondere vrouw.

176

00:13:19,680 --> 00:13:21,750

Maar we gaan even stap voor stap.

177

00:13:21,750 --> 00:13:22,030

Ja.

178

00:13:22,030 --> 00:13:24,680

We gaan eerst terug naar de Plantage Muidergracht.

179

00:13:24,680 --> 00:13:24,930

Ja.

180

00:13:24,930 --> 00:13:28,300

En ik vroeg je naar je ouders, die zijn vermoord in Sobibor.

181

00:13:28,300 --> 00:13:28,940

Ja.

182

00:13:29,220 --> 00:13:31,000

Wanneer heb je die voor het laatst gezien?

183

00:13:31,000 --> 00:13:38,464

Ik heb ze gezien , eh, ik ben in , beg, in midden juli, ik geloof 15 juli in Westerbork

184

00:13:38,464 --> 00:13:44,470

gekomen en mijn ouders zijn, geloof ik, met 21 juli transport gegaan.

185

00:13:44,630 --> 00:13:45,740

Oké.

186

00:13:45,740 --> 00:13:53,845

So, ik heb mijn vader, mijn ouders vijf, nog één week gezien . Toen het transport van Sobibor

187

00:13:53,845 --> 00:14:01,865

opgeroepen werd, heb ik dienst gedaan om mensen terug te brengen naar de trein en of course, ik

188

00:14:01,865 --> 00:14:09,801

heb mijn ouders naar de trein gebracht. En, de avond van tevoren heb ik mijn vader gezegd, je

189

00:14:09,801 --> 00:14:17,991

schoenen zijn niet strong enough, neem mijn schoenen, ik heb nieuwe schoenen en ik heb mijn vader

190

00:14:17,991 --> 00:14:25,927

mijn nieuwe schoenen gegeven en ik heb gezegd, je gaat naar een we, een labour camp en je moet

191

00:14:25,927 --> 00:14:34,538

goede schoenen hebben. En dat verhaal is genoteerd in een eh, dat is een belangrijk ding especially

192

00:14:34,538 --> 00:14:40,280

voor je, voor je, wat je nu vraagt. In Boston is een groot monument.

193

00:14:40,410 --> 00:14:49,853

Een monument van six pillars, tegenover the Courthouse. En in ieder monument, van de zes monumenten,

194

00:14:49,853 --> 00:14:59,297

staat een citation van somebody die that, in, in, in het monument in, in Boston kan je een citation

195

00:14:59,297 --> 00:15:08,458

vinden van mij. Ik heb mijn vader mijn nieuwe schoenen gegeven en ik heb tegen mijn vader gezegd,

196

00:15:08,458 --> 00:15:17,902

je gaat naar een, een labour camp en daar moet je werken en je schoenen zijn niet goed, goed genoeg,

197

00:15:17,902 --> 00:15:27,535

neem mijn schoenen. En ik krijg geregeld brieven en calls van mensen who read what I said to my vader

198

00:15:27,535 --> 00:15:36,979

the evening voor hij naar Sobibor weggegaan is , that we had no knowledge, wij wisten absoluut niet

199

00:15:36,979 --> 00:15:43,590

dat Sobibor the end was . En, in fact, het was een prachtig transport.

200

00:15:44,040 --> 00:15:44,920

Waarom?

201

00:15:45,900 --> 00:15:46,800

Dit

202

00:15:47,470 --> 00:15:48,190

[hoest] Waarom?

203

00:15:48,190 --> 00:16:00,130

Omdat de creme of the Joodse mensen gingen weg . Eh, een man als De Hond, rabbijn De Hond.

204

00:16:00,130 --> 00:16:00,980

Ja.

205

00:16:01,540 --> 00:16:02,950

You know?

206

00:16:02,950 --> 00:16:03,790

Sure.

207

00:16:03,790 --> 00:16:09,150

Eh, rabbijn De Hond, so, het was een, was een, een mooi transport. Van goeie, voor

208

00:16:09,150 --> 00:16:09,570

Grote mensen?

209

00:16:09,570 --> 00:16:16,705

allemaal topmensen, goede mensen together. You know? We had no, eh, no knowledge en

210

00:16:16,705 --> 00:16:23,927

je kent het verhaal van rabbijn De Hond? Ik weet niet of dat bestend, bekend is. Eh,

211

00:16:23,927 --> 00:16:30,976

de avond, de maandagavond voor de, voor het transport worden namen voorgelezen en

212

00:16:30,976 --> 00:16:38,026

so, als de naam Polak Frederik genoemd werd, dan moest mijn vader zeggen, ja, hier

213

00:16:38,026 --> 00:16:44,129

is ja, hier is Frederik Polak. Eh, eh, eh, ik zit even te denken hoor.

214

00:16:44,130 --> 00:16:48,610

Je was over De Hond bezig.

215

00:16:48,610 --> 00:16:52,984

Toen, toen rabbijn De Hond zijn naam genoemd werd, heeft hij niet de naam

216

00:16:52,984 --> 00:16:57,120

rabbijn De Hond gezegd. Hij heeft gezegd, Heneinie. You know Heneenie?

217

00:16:57,120 --> 00:17:00,910

Ja, maar leg het even uit voor de mensen die dit zien.

218

00:17:00,910 --> 00:17:01,160

Hè?

219

00:17:01,160 --> 00:17:06,990

Leg het even uit voor de mensen die dit zien.

220

00:17:06,990 --> 00:17:14,303

Ja, Heneini is eh, wat Abraham en Izak tegen elkaar gezegd hebben bij een eh, toen Abraham to Izak

221

00:17:14,303 --> 00:17:21,100

gevraagd heeft, heeft hij Heneini, hier ben ik, ik ben hier for what ever you decide for me.

222

00:17:21,100 --> 00:17:21,560

Tegen God

223

00:17:21,560 --> 00:17:26,325

He u, hij heeft ge, is geused de naam Heneini, toen

224

00:17:26,325 --> 00:17:31,000

hij werd geroepen om naar, om naar Sobibor te gaan.

225

00:17:33,230 --> 00:17:36,970

We gaan terug naar die ouders van jou.

226

00:17:37,670 --> 00:17:38,160

Hè?

227

00:17:38,160 --> 00:17:38,990

Ouderlijk huis.

228

00:17:38,990 --> 00:17:39,320

Hm?

229

00:17:39,320 --> 00:17:41,890

Gaan, mogen we teruggaan naar het

230

00:17:41,890 --> 00:17:42,420

Hè?

231

00:17:42,420 --> 00:17:44,950

Mogen we teruggaan naar het ouderlijk huis?

232

00:17:44,950 --> 00:17:45,830

Of course.

233

00:17:45,830 --> 00:17:46,510

Ja?

234

00:17:46,510 --> 00:17:47,500

Ja.

235

00:17:48,580 --> 00:17:49,950

Welke school ben je gegaan?

236

00:17:49,950 --> 00:17:55,334

Ik ben naar de Herman Elteschool gegaan , dat was de Joods bijzondere school en

237

00:17:55,334 --> 00:18:00,310

[hoest] eh, ik seg, ik heb zelfs foto's van de, van de oude school nog.

238

00:18:00,310 --> 00:18:01,250

O ja?

239

00:18:01,250 --> 00:18:04,820

Ja. Eh, eh, en daarna ben ik naar de Eerste OHS gegaan.

240

00:18:04,820 --> 00:18:06,150

De Elteschool, ja.

241

00:18:06,910 --> 00:18:14,154

Herman Elteschool was een, een, een eh, eh, een, een goede Joodse school, laat ik

242

00:18:14,154 --> 00:18:21,399

het zo zeggen, op iedere manier eh, waar we alles, alles geleerd hebben en eh, eh,

243

00:18:21,399 --> 00:18:28,555

the only problem really was en I felt that later even more, that eh, eh, then,

244

00:18:28,555 --> 00:18:35,800

dat, het was helemaal, helemaal Joods. And you were not, ik zou bijna zeggen, when

245

00:18:35,800 --> 00:18:42,250

ik op de Eerste OHS kwam, ik, heb ik een hele, hele nieuwe wereld gezien.

246

00:18:42,430 --> 00:18:44,840

Omdat het zo'n besloten wereld was?

247

00:18:44,840 --> 00:18:51,847

Zo 'n besloten Joodse wereld, en eh, eh, even, toen heb ik al gevoeld,

248

00:18:51,847 --> 00:18:58,566

you know, somewhere eh, is een andere wereld en we, we zijn te eh, be,

249

00:18:58,566 --> 00:19:04,230

bekropt, zou ik bijna zeggen, om alleen maar Joods te zijn.

250

00:19:04,810 --> 00:19:06,100

Ja, ik begrijp het.

251

00:19:06,100 --> 00:19:06,830

Eh

252

00:19:06,830 --> 00:19:09,730

Maar, je was toen daar gelukkig in, neem ik aan?

253

00:19:09,730 --> 00:19:14,608

Ik was er reuze gelukkig in, op iedere manier gelukkig. Ja, ook omdat we, het, het

254

00:19:14,608 --> 00:19:19,724

klopte helemaal met, met onze ouders. Met, met onze hele , met hele, met de background

255

00:19:19,724 --> 00:19:23,770

van onze ouders. Met de, de Zionistische eh, ideeën die we hadden.

256

00:19:23,770 --> 00:19:30,130

Eh, de , so al het, de, ik moet, ik moet zeggen, ik heb de beste herinneringen aan die school.

257

00:19:30,450 --> 00:19:31,320

Ja.

258

00:19:31,860 --> 00:19:32,190

En

259

00:19:32,190 --> 00:19:34,270

En in de zomer ging je naar de kampen?

260

00:19:34,270 --> 00:19:35,520

De zomer gingen we naar de kampen.

261

00:19:35,520 --> 00:19:37,280

Wat deed je in zo'n kamp?

262

00:19:37,280 --> 00:19:39,510

In de kampen, wij hadden

263

00:19:39,510 --> 00:19:40,630

In de kampen, ja.

264

00:19:40,630 --> 00:19:48,373

Eh, de, de creme, de, de, de beste mensen van de Zionistische leiders eh, waren, waren,

265

00:19:48,373 --> 00:19:56,290

waren daar, dus we hebben lezingen gehouden. We, we, we hebben alles geleerd over Zionisme,

266

00:19:56,290 --> 00:20:04,033

over Palestina. Eh, eh, we hebben lekker gegeten. We zijn uitgegaan en eh, en eh, en ik

267

00:20:04,033 --> 00:20:11,080

moet zeggen, de, de kwaliteit van deze mensen in die kampen was groot geruis . De

268

00:20:11,080 --> 00:20:11,080

Ja.

269

00:20:11,080 --> 00:20:20,112

de beste leiders die men kan vinden, kon, kon je vinden daar. Eh, als je leest , het boek De Twee

270

00:20:20,112 --> 00:20:29,145

Zusters, dat is een beschrijving van Jom Kippoer in 1942 van mijn zusters , van hoe de mensen waren

271

00:20:29,145 --> 00:20:38,269

die Jom Kippoer, hoe die de diensten gedaan hebben, die allemaal gestorven zijn en die kwaliteit van

272

00:20:38,269 --> 00:20:47,667

die mensen was ongelooflijk groot. De, de, de ui, ik ze, moet zeggen, de kwaliteit van de Zionistische

273

00:20:47,667 --> 00:20:57,065

jeugd in Holland before the war was ongelooflijk en I'm always crying almost als ik denk wat ze voor

274

00:20:57,065 --> 00:21:04,730

leiders gestor, ges eh, vermoord zijn die geweldig zouden ge, geweest na de oorlog.

275

00:21:04,730 --> 00:21:08,830

Heb je een paar namen?

276

00:21:08,830 --> 00:21:09,190

Hè?

277

00:21:09,190 --> 00:21:11,990

Heb je een paar namen?

278

00:21:11,990 --> 00:21:17,900

Eh, een paar namen, eh, eh, eh, eh, Lion Nordheim.

279

00:21:17,900 --> 00:21:18,670

Lion Nordheim, oké.

280

00:21:18,670 --> 00:21:20,170

Lion Nordheim, eh

281

00:21:20,170 --> 00:21:21,810

Was heel belangrijk hè?

282

00:21:21,810 --> 00:21:23,800

Was één van de belangrijkste mans waren ze

283

00:21:23,800 --> 00:21:23,800

Ja.

284

00:21:23,800 --> 00:21:25,580

Hij zou één van de topmensen geweest zijn hier.

285

00:21:25,580 --> 00:21:25,580

Ja.

286

00:21:25,580 --> 00:21:29,020

You know? En er waren mensen, ook veel mensen zoals die Lion Nordheim.

287

00:21:29,020 --> 00:21:30,390

Ja.

288

00:21:30,390 --> 00:21:31,010

Allover.

289

00:21:31,010 --> 00:21:32,510

Ja.

290

00:21:32,510 --> 00:21:39,230

En, en de, en de rabbijnen, de same rabbijn toen, rabbijn De Vries, eh, was een fantastische man.

291

00:21:40,330 --> 00:21:40,830

Ja.

292

00:21:40,830 --> 00:21:40,830

Eh,

293

00:21:40,830 --> 00:21:42,950

En dat was echt jouw wereld?

294

00:21:42,950 --> 00:21:43,270

Hè?

295

00:21:43,270 --> 00:21:44,110

Dat was jouw wereld.

296

00:21:44,110 --> 00:21:51,543

Dat was helemaal mijn wereld. Ik eh, ka, kan nooit vergeten hoe rabbijn De Vries

297

00:21:51,543 --> 00:21:59,163

eh, is killed in Haarlem op, op Pesach 1942 , waar, how we went into the Seider,

298

00:21:59,163 --> 00:22:06,875

met z'n dalles dat hij was gefusilleerd . You know, ook in Haarlem . Nadat er wat

299

00:22:06,875 --> 00:22:13,380

gebeurd was in Holland, hebben ze, hebben ze tien mensen gefusilleerd.

300

00:22:13,380 --> 00:22:13,780

En hij was er één van.

301

00:22:13,780 --> 00:22:20,172

Hij, rabbijn De Vries was één van de, ja, maar ja, dee, deze dingen, de, deze mensen w, hadden,

302

00:22:20,172 --> 00:22:26,500

eh, in leven een hele, hele eh, hele nieuwe leder, leadership van Ameri, van Israël kunnen zijn.

303

00:22:28,120 --> 00:22:29,270

We gaan door.

304

00:22:29,270 --> 00:22:29,980

Ja.

305

00:22:30,650 --> 00:22:30,850

Dankjewel.

306

00:22:30,850 --> 00:22:31,430

Ja.

307

00:22:31,430 --> 00:22:35,710

Het was jouw wereld en die veranderde met dat je naar de OHS ging.

308

00:22:35,710 --> 00:22:36,410

Hmhm, he?

309

00:22:36,410 --> 00:22:38,710

Had je ook niet-Joodse vrienden?

310

00:22:38,710 --> 00:22:43,450

Eh, ik had praktisch geen Joodse vrienden, no.

311

00:22:43,450 --> 00:22:45,660

Je had geen Joodse vrienden?

312

00:22:45,660 --> 00:22:53,153

Ja, eh, wacht even, ik, ik, ik moet één uit, uitzondering maken. Ik was lid van een korfbalvereniging

313

00:22:53,153 --> 00:22:59,782

en in de korfbalvereniging is mijn enige eh, manier geweest om met niet-Joodse mensen om te

314

00:22:59,782 --> 00:23:05,330

gaan . Ik eh, ik herinner me nog dat ik, I was crazy about a non-Jewish girl.

315

00:23:05,330 --> 00:23:05,530

Ja.

316

00:23:05,530 --> 00:23:13,240

Ja, and I said, my God, you can't, je can't even look, you are not allowed to look at her.

317

00:23:13,240 --> 00:23:13,960

Want?

318

00:23:13,960 --> 00:23:17,724

I said to myself, you're not allowed to look at her,

319

00:23:17,724 --> 00:23:21,420

because she is not Jewish . Dat was de andere wereld.

320

00:23:21,470 --> 00:23:24,110

En dat veranderde, de, toen je naar de OHS ging?

321

00:23:24,110 --> 00:23:27,582

En ik heb in, in die, en dat heeft mijn ouders me gepermitteerd

322

00:23:27,582 --> 00:23:30,890

om te doen. Eh, wij, we woonden in de Plantage Muidergracht.

323

00:23:30,890 --> 00:23:31,010

Ja.

324

00:23:31,010 --> 00:23:38,390

Eh, de Plantage, de Plantage, als je door de Plantage Schouwburgterrein, daar speelden we

325

00:23:38,390 --> 00:23:45,770

iedere zaterdag, eh, zaterdag en zondag eh, korfbal en ik heb iedere zon, zaterdagmiddag

326

00:23:45,770 --> 00:23:53,233

mocht ik korfballen van mijn ouders, van twee tot vier . Dat wist, en dat het Sjabbes was.

327

00:23:53,233 --> 00:24:00,614

En, en daar heb ik een heleboel ne, niet-Joodse mensen ontmoet en later heb ik pas beseft

328

00:24:00,614 --> 00:24:07,580

dat in diezelfde korfbalvereniging een heleboel mensen in het Verzet g, gegaan zijn.

329

00:24:09,180 --> 00:24:09,410

Ja.

330

00:24:09,410 --> 00:24:16,231

Heleboel, veel meer dan ik dacht. Had ik dat geweten, dan had ik misschien kunnen, kunnen onderduiken

331

00:24:16,231 --> 00:24:22,310

misschien . En ik ben nog altijd lid van de, van dezelfde vereniging in dit land gebleven.

332

00:24:22,310 --> 00:24:23,110

Hoe heet die?

333

00:24:27,310 --> 00:24:28,260

D, eh, de DTV .

334

00:24:28,260 --> 00:24:28,260

Dat is?

335

00:24:28,260 --> 00:24:31,499

ADDTV, die is samen met een ander gegaan en ik krijg nog iedere maand,

336

00:24:31,499 --> 00:24:34,230

krijg ik een rapport van ze. En ik geef ze ieder jaar geld.

337

00:24:34,230 --> 00:24:37,330

Goed zo, [lacht]

338

00:24:37,330 --> 00:24:38,040

Ja. Ja.

339

00:24:38,040 --> 00:24:38,880

Goede bestemming.

340

00:24:39,470 --> 00:24:40,810

Ja.

341

00:24:40,810 --> 00:24:44,050

Maar toen je naar de OHS ging veranderde je wereld.

342

00:24:45,900 --> 00:24:52,701

Ja, dat, dat changed de hele, hele boel. En, ten eerste, eh, ik eh, mij ka, ik had, ik had praktisch

343

00:24:52,701 --> 00:24:58,210

geen Joodse, niet-Joodse vrienden daar. Ik was samen met eh, Jaap van Amerongen.

344

00:24:58,210 --> 00:24:59,340

Ja.

345

00:24:59,520 --> 00:25:01,450

Who was een hele goede vriend van me.

346

00:25:01,450 --> 00:25:01,710

Oké.

347

00:25:01,710 --> 00:25:05,162

En Jacob Arnon , Arnon, die heb jij nie, eh, dat heeft, bij zijn

348

00:25:05,162 --> 00:25:08,130

we, daar ben praktisch, be, iedere dag in huis gekomen.

349

00:25:08,130 --> 00:25:08,130

O ja?

350

00:25:08,130 --> 00:25:17,631

Ja [hoest]. Hij woonde in de Plantage Middellaan [hoest] en eh, Han Michels van HB De

351

00:25:17,631 --> 00:25:26,470

Beer. Ik weet niet of je HB De Beer kende. Te, eh, hij leeft nog, hij is eh, 97.

352

00:25:26,470 --> 00:25:26,970

Hmhm.

353

00:25:26,970 --> 00:25:27,560

Ook net zoals ik.

354

00:25:27,560 --> 00:25:36,090

In de jaren was ik altijd bang van niet-Joodse meisjes . Ik was bang voor niet-Joodse meisjes.

355

00:25:36,090 --> 00:25:36,750

Waarom?

356

00:25:36,750 --> 00:25:37,490

Ik eh, because I like them [lacht]

357

00:25:37,490 --> 00:25:37,490

[lacht]

358

00:25:37,490 --> 00:25:37,490

En dat was wrong

359

00:25:37,490 --> 00:25:37,490

You like them?

360

00:25:37,490 --> 00:25:37,490

Ja, [lacht

361

00:25:37,490 --> 00:25:52,580

Toen je opgroeide, ging je toen wel eens naar die plekken waar gedanst werd?

362

00:25:52,700 --> 00:25:56,370

Eh, . nee.

363

00:25:56,370 --> 00:25:58,130

Want daar kwamen niet-Joodse meisjes.

364

00:25:58,130 --> 00:26:03,016

Ja, er waren wel you know, meeste buiten, ik weet niet hoe, we hebben, ik

365

00:26:03,016 --> 00:26:07,770

heb dansles gehad, maar daar waren ook negentig procent Joodse meisjes.

366

00:26:07,770 --> 00:26:10,990

Ja, maar ik heb het over uitgaansgelegenheden.

367

00:26:10,990 --> 00:26:11,690

Hè?

368

00:26:11,690 --> 00:26:14,460

Plekken waar gedanst werd. Dat deed je niet?

369

00:26:14,460 --> 00:26:15,110

Nee, dat deed ik niet.

370

00:26:15,110 --> 00:26:20,200

Er waren veel Joodse jongens, gingen naar

371

00:26:20,200 --> 00:26:20,200

O, was tachtig

372

00:26:20,200 --> 00:26:20,200

die plekken.

373

00:26:20,200 --> 00:26:24,597

Het was still tachtig, negentig. De, na de, na de Joodse school, in plaats

374

00:26:24,597 --> 00:26:28,460

van negenennegentig procent Joods, was het tachtig procent Joods.

375

00:26:28,460 --> 00:26:29,010

Oké.

376

00:26:29,010 --> 00:26:42,180

That's really the, the thing. Eh, eh, but de Eerste OHS was een wel hele bijzondere school.

377

00:26:42,180 --> 00:26:42,570

Ja.

378

00:26:42,570 --> 00:26:51,945

En ik heb er goed geleerd en eh, eh, en eh, maar ondertussen heb, eh, heb ik in de kampen

379

00:26:51,945 --> 00:27:00,600

een jong meisje leren kennen, die was veel jonger. Ze was de dochter van een, van de

380

00:27:00,600 --> 00:27:04,900

Russische Joden, orthodox, and eh, fell in love with her.

381

00:27:04,900 --> 00:27:06,590

Wat was haar naam?

382

00:27:06,590 --> 00:27:08,190

Manja Pribludni.

383

00:27:08,820 --> 00:27:09,180

Hmhm.

384

00:27:09,180 --> 00:27:12,270

Manja Priblutnik [telefoon] . Daar gaat de telefoon, we kunnen even wachten?

385

00:27:12,270 --> 00:27:14,220

Oké, ga door.

386

00:27:14,780 --> 00:27:23,380

Ja. [telefoon] Eh, zij was een hele bijzondere vrouw, jonger dan ik. Eh, ze was vijf jaar jonger.

387

00:27:23,380 --> 00:27:31,320

Stop, stop . Oké, Manja Priblutni.

388

00:27:31,320 --> 00:27:38,357

Ja, een dochter van eh, eh, oost-Joodse ouders. Eh, eh,

389

00:27:38,357 --> 00:27:44,500

de moeder was een Barmat, Ludo de Barmat, naam.

390

00:27:44,580 --> 00:27:44,660

Ja.

391

00:27:45,910 --> 00:27:48,020

Barmat was een horrible name .

392

00:27:48,020 --> 00:27:56,581

Barmat was een, in a way a horrible name. He is uit Duitsland gevlucht naar Nederland, eh, beschuldigd

393

00:27:56,581 --> 00:28:05,310

van verschillende, van ge, geld en andere dingen. Het was een hele bijzondere man. Hij gepiep eh, toen

394

00:28:05,310 --> 00:28:14,291

hij gestorven is in 1939 heeft de prime-minister van Holland een half uur gesproken over hoe een bijzondere

395

00:28:14,291 --> 00:28:21,090

man hij was. En eh, maar in Duitsland hebben zij de naam gebruikt , in Jud Süß.

396

00:28:21,090 --> 00:28:22,100

Ja.

397

00:28:24,590 --> 00:28:29,625

Eh, en Manja]'s moeder was een zuster van die, van die, van die David van,

398

00:28:29,625 --> 00:28:34,400

van, van Barmat. En eh, but we knew, het was een hele bijzondere familie.

399

00:28:35,050 --> 00:28:40,423

Dat waren learned people, who had written several books in Jiddisch and Hebrew

400

00:28:40,423 --> 00:28:45,452

already, and they came to Holland en het was een hele bijzondere familie.

401

00:28:45,452 --> 00:28:50,000

En ik moet zeggen, mijn schoonouders waren hele bijzondere mensen.

402

00:28:50,000 --> 00:28:50,550

Je bent ook met Manja getrouwd?

403

00:28:50,550 --> 00:28:55,526

Ja, dit, ik ben met Manja getrouwd. Eh, het waren bijzondere mensen. Mijn schoon, mijn

404

00:28:55,526 --> 00:29:00,040

schoonvader is gestorven in 1939, wat heel erg was voor mijn, voor mijn vrouw.

405

00:29:00,040 --> 00:29:00,040

[hoest]

406

00:29:00,040 --> 00:29:07,229

En mijn vader is toen stiefvader geworden van haar . Eh, but, ik kan het eigenlijk het

407

00:29:07,229 --> 00:29:14,335

beste zeggen met iets wat in de, onze film staat. Dat, na de oorlog heeft Manja, mijn

408

00:29:14,335 --> 00:29:21,942

eerste vrouw, een hele correspondentie gehad met mijn, met mijn dochter en heeft geschreven

409

00:29:21,942 --> 00:29:29,048

dat, na de oorlog, de beste tijd die ik me kan herinneren is een Friday night op, op,

410

00:29:29,048 --> 00:29:34,650

op vrijdagavond als je schoon, als je grootvader ons gewenst heeft.

411

00:29:34,650 --> 00:29:38,360

Vertel eens over zo'n vrijdagavond?

412

00:29:38,360 --> 00:29:44,281

De vrijdagavonden waren bijzondere avonden . Heerlijk, eh, prachtige, eh,

413

00:29:44,281 --> 00:29:50,283

zingen, eh, gezellig, prachtig eten, eh, eh, kwa, er kwam geen einde aan,

414

00:29:50,283 --> 00:29:55,880

allemaal together . Eh, we waren ba, vrijdagavonden waren bijzondere.

415

00:29:55,880 --> 00:29:58,670

Hoe oud was je toen je Manja leerde kennen?

416

00:29:59,980 --> 00:30:07,372

Ik was, I should say tweeëntwintig, zoiets . Even, ik ben getrouwd, ik ben in '39 getrouwd,

417

00:30:07,372 --> 00:30:14,995

ik ben eh, zevenentwintig getrouwd. Nou, en dan heb ik er in ongeveer vierentwintig, vierentwintig,

418

00:30:14,995 --> 00:30:19,769

drie jaar. Vier of vijf jaar ben ik, zijn we verloofd geweest.

419

00:30:19,770 --> 00:30:21,550

En hoe oud was je, vierentwintig?

420

00:30:21,550 --> 00:30:29,100

Toen ik getrouwd was, was ik ne, negenentwintig. Eh, in '39 getrouwd, eh, zevenentwintig.

421

00:30:29,100 --> 00:30:32,490

Maar eh, toen was je niet meer op school.

422

00:30:32,490 --> 00:30:37,229

Nee, dus na, dus wat heb ik gedaan daarna, nadat ik de handelsschool

423

00:30:37,229 --> 00:30:42,039

,dat. [hoest] Toen heeft mijn vader me always gezegd, dat we de jaren

424

00:30:42,039 --> 00:30:46,570

dat de Asscher]-familie alle neven en nichten in de fabriek nam.

425

00:30:46,610 --> 00:30:47,030

Ja.

426

00:30:47,030 --> 00:30:52,163

En toen zei mijn vader, eh, de diamant is een fantastische business, but ik

427

00:30:52,163 --> 00:30:57,229

wil niet dat je naar de, in de diamant gaat. Eh, toen zeg ik, nou, dan zal

428

00:30:57,229 --> 00:31:01,890

ik, word ik ook een accountant. Toen ben ik accountant gaan studeren.

429

00:31:01,890 --> 00:31:02,560

Ja.

430

00:31:02,560 --> 00:31:08,265

En ik heb me gespali, specialiseerd op belastingrecht en ik ben officieel belasting eh,

431

00:31:08,265 --> 00:31:13,905

officiële belastingadviseur geworden. En je kan het misschien niet geloven, maar ik ben

432

00:31:13,905 --> 00:31:18,970

st, nog lid van de Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten in Nederland.

433

00:31:18,970 --> 00:31:20,920

Waarom zou ik het niet geloven?

434

00:31:20,920 --> 00:31:21,240

Wat?

435

00:31:21,240 --> 00:31:23,200

Waarom zou ik het niet geloven?

436

00:31:23,200 --> 00:31:24,640

Omdat ik, omdat ik zevenennegentig ben.

437

00:31:24,640 --> 00:31:26,680

Nou, kom [lacht].

438

00:31:26,680 --> 00:31:33,010

En, maar ik heb het gedaan, omdat ik hier in Amerika, ben ik ook commissaris van een eh, grote

439

00:31:33,010 --> 00:31:39,142

zaak hier in Amerika en daar moet ik laten zien dat ik de kennis heb om commissaris te zijn.

440

00:31:39,142 --> 00:31:44,540

Daarom ben ik lid gebleven van de Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten.

441

00:31:44,540 --> 00:31:47,600

Ik snap het.

442

00:31:47,600 --> 00:31:48,440

Ja.

443

00:31:48,440 --> 00:31:53,320

Eh, pas op, dat touwtje, please.

444

00:31:53,320 --> 00:31:54,290

O ja, oké, ja.

445

00:31:54,290 --> 00:31:55,050

Ja? Oké.

446

00:31:55,050 --> 00:31:56,240

Ja.

447

00:31:56,810 --> 00:31:58,250

Wat was zo leuk aan Manja?

448

00:31:58,250 --> 00:31:58,820

Hè?

449

00:31:58,820 --> 00:32:01,050

Wat was zo bijzonder aan Manja?

450

00:32:01,160 --> 00:32:02,190

Wat was mijn?

451

00:32:02,190 --> 00:32:04,110

Wat was bijzonder aan Manja?

452

00:32:04,110 --> 00:32:11,030

Eh, first of all, ze was , ze was net zo mooi als Ina.

453

00:32:11,850 --> 00:32:12,520

Oeh, [lacht]

454

00:32:12,520 --> 00:32:18,870

Bij, bijna net zo mooi, zou ik zeggen. Een schoonheid van

455

00:32:18,870 --> 00:32:24,330

een vrouw en eh, eh, ze was heel intelligent.

456

00:32:24,330 --> 00:32:24,950

Ja.

457

00:32:24,950 --> 00:32:32,441

Maar had problemen en ik heb nooit gemerkt wat de problemen waren . Eh, nadat we getrouwd

458

00:32:32,441 --> 00:32:39,356

waren had ik soms een week dat ze niet met me sprak en dan was ze de, de schattigste

459

00:32:39,356 --> 00:32:46,519

vrouw die je kon denken . Ze had problemen en ik [zucht], normaal gesproken zou ze naar

460

00:32:46,519 --> 00:32:53,516

een psychiaterist moeten gaan, had ze moeten gaan. Eh, ze had problemen en eh, ze was

461

00:32:53,516 --> 00:33:00,431

een goede schilderes. Ze was ongelooflijk intelligent. Ze was eh, een ongelooflijke

462

00:33:00,431 --> 00:33:06,030

flirt, maar ze ging nooit, ging nooit naar bed met een, met een man.

463

00:33:06,030 --> 00:33:06,030

Maar flirtte?

464

00:33:06,030 --> 00:33:10,038

Ja, I'm hundred procent sure on that. Maar ze was een ongelooflijke

465

00:33:10,038 --> 00:33:13,640

flirt. Everybody loved her. And, you know Benno, Benno Gieter?

466

00:33:13,710 --> 00:33:14,040

Ja.

467

00:33:14,970 --> 00:33:20,253

You know Benno Gieter ging naar, ging naar eh, probeerde uit het land te komen

468

00:33:20,253 --> 00:33:25,470

en de avond van tevoren kwam Benno Gieter naar ons toe en zegt, I want you and

469

00:33:25,470 --> 00:33:30,621

Manja to come along with us. We didn't do it . Benno Gieter was crazy about

470

00:33:30,621 --> 00:33:35,370

her . Every man, every, every, every ma, every man was crazy about her.

471

00:33:35,370 --> 00:33:36,070

Ja?

472

00:33:36,070 --> 00:33:42,090

So that, it was not easy to, to, to married to, to be married to a woman like that.

473

00:33:42,090 --> 00:33:44,130

Tot wanneer ben je met haar getrouwd gebleven?

474

00:33:44,450 --> 00:33:50,240

Eh, tot eh, tot we terug zijn gekomen uit be, uit eh, uit Bergen-Belsen.

475

00:33:51,780 --> 00:33:51,950

Hmhm.

476

00:33:51,950 --> 00:33:59,219

Dus we hebben, we hebben na, we hebben tamelijk, ik zeg half jaar, een jaar hebben we eigenlijk gezien

477

00:33:59,219 --> 00:34:06,348

dat het niet goed ging en toen zegt ze, nee, Jaap, I don't think we should, but let us stay together

478

00:34:06,348 --> 00:34:13,408

during the war. En, we stayed together during the war. En, het was heel goed, moet ik zeggen. She was

479

00:34:13,408 --> 00:34:19,140

sometimes good. She fell in love, by the way, with a much older man in Westerbork.

480

00:34:19,570 --> 00:34:19,930

Hmhm.

481

00:34:19,930 --> 00:34:25,632

En who died in Auschwitz and who left her een volledige diary, how much he fell

482

00:34:25,632 --> 00:34:31,624

in love with her. Dat was een man die getrouwd was, met kinderen. En hij, I am sure

483

00:34:31,624 --> 00:34:36,749

she would have ble, married him after the war if he would have made it.

484

00:34:36,750 --> 00:34:37,560

Hmhm.

485

00:34:37,560 --> 00:34:43,650

After the war she was, she , ze was broken down .

486

00:34:43,760 --> 00:34:44,820

Hè?

487

00:34:44,820 --> 00:34:51,196

She was, ze was completely broken down really, but she became eh, a buyer for the Bijenkorf. Kwam

488

00:34:51,196 --> 00:34:57,836

de, is een keer naar Amerika gekomen. Toen heeft mijn oudste zoon gezegd, ik wil haar zien. We hebben

489

00:34:57,836 --> 00:35:04,410

een heerlijke dinner gehad. Toen gingen we naar huis, zegt , zegt mijn zoon tegen me, maar va, maar

490

00:35:04,410 --> 00:35:09,670

vader, he's, she is a fantastic woman. So I said I only marry fantastic women.

491

00:35:09,670 --> 00:35:10,980

Maar hij, hij was niet haar zoon?

492

00:35:10,980 --> 00:35:14,240

Hè? No, no. We hadden geen kinderen.

493

00:35:14,240 --> 00:35:15,140

Jullie hadden geen kinderen.

494

00:35:15,140 --> 00:35:17,950

Maar ik wou, he wou zien wie mijn eerste vrouw geweest is.

495

00:35:17,950 --> 00:35:17,950

Oké.

496

00:35:17,950 --> 00:35:21,460

En toen zegt hij, ze is een fantastische vrouw [lacht]

497

00:35:21,460 --> 00:35:21,460

Mooi dus [lacht].

498

00:35:21,460 --> 00:35:29,035

Wel interessant, you know. But ik, I, ik ben heel goed met haar gebleven. Ik ben altijd, als we

499

00:35:29,035 --> 00:35:36,452

naar Holland gegaan zijn, hebben we haar bezocht . Eh, ik heb voor haar betaald. Eh, ze heeft

500

00:35:36,452 --> 00:35:43,470

een goed leven gehad, financially, like I say, but she died about three, four years ago.

501

00:35:43,470 --> 00:35:53,330

Oké, oké . Jij ontmoette haar, je was tweeëntwintig. Je was student accountant.

502

00:35:53,330 --> 00:35:54,110

Ja.

503

00:35:54,720 --> 00:35:56,890

Dat studeerde je op de universiteit?

504

00:35:56,890 --> 00:36:05,843

No, ik heb eh, gestudeerd eh, op eh, op eh, eh, en eh, ik heb afgestudeerd officieel

505

00:36:05,843 --> 00:36:14,690

en mijn vader was accountant en toen ben ik bij hem gekomen als belastingconsulent.

506

00:36:14,690 --> 00:36:15,370

Ja.

507

00:36:15,370 --> 00:36:19,774

So I joined mijn vader. Ik heb eh, mijn vader, ben bij hem, in de praktijk van mijn vader

508

00:36:19,774 --> 00:36:24,080

gegaan en heb hem eigenlijk geholpen. Ik ben gewoon accountant geworden bij mijn vader.

509

00:36:24,450 --> 00:36:25,160

Ja.

510

00:36:25,160 --> 00:36:30,421

En dat is prima gegaan. Eh, we konden elkaar heel goed overweg en eh, again,

511

00:36:30,421 --> 00:36:34,990

ik, heb ik opnieuw gezien hoe een fantastische man mijn vader was.

512

00:36:34,990 --> 00:36:34,990

Je was heel goed met hem?

513

00:36:34,990 --> 00:36:40,190

Altijd, altijd helpen mensen. Mensen, mensen, mensen helpen. Organisaties helpen, Joodse

514

00:36:40,190 --> 00:36:45,449

organisaties, whatever he could, he helped people. Hij, eh, eh, soms moest ik hem zeggen,

515

00:36:45,449 --> 00:36:49,940

maar me, stop that, zei ik, je moet, je moet nog, je moet nog wat verdienen.

516

00:36:50,380 --> 00:36:51,030

Ja.

517

00:36:51,980 --> 00:36:57,738

Hij was klaar voor iedereen. En dan, niet alleen dat, hij was een heel bijzondere man,

518

00:36:57,738 --> 00:37:03,429

ook in verhalen te kunnen vertellen. Eh, in eh, alle neven en nichten eh, vonden mijn

519

00:37:03,429 --> 00:37:08,920

vader een hele bijzondere man in de vakanties. Hij kon verhalen verhalen, verhalen

520

00:37:08,920 --> 00:37:13,540

vertellen. Zo goed . En mijn moeder was een be, bijzondere vrouw too.

521

00:37:13,540 --> 00:37:13,730

Een lieve vrouw?

522

00:37:13,730 --> 00:37:13,730

Ja.

523

00:37:13,730 --> 00:37:13,730

Ja.

524

00:37:13,730 --> 00:37:15,160

Het waren allebei bijzondere mensen.

525

00:37:15,160 --> 00:37:20,690

En dat zijn de twee die in Sobibor vermoord zijn?

526

00:37:20,690 --> 00:37:22,340

En die in te, in Sobibor vermoord zijn .

527

00:37:28,500 --> 00:37:30,580

Je trouwde Mirjam. Waar ging je wonen?

528

00:37:30,580 --> 00:37:31,180

Hm?

529

00:37:31,180 --> 00:37:33,100

Waar ging je wonen met Mirjam?

530

00:37:33,100 --> 00:37:34,660

Met Manja.

531

00:37:34,770 --> 00:37:35,120

Manja.

532

00:37:35,120 --> 00:37:36,350

In de Slingerbeekstraat.

533

00:37:36,350 --> 00:37:36,910

Oké.

534

00:37:37,050 --> 00:37:41,200

Eh, om de hoek van de, van de Noorderamstel, van de Zuideramstellaan.

535

00:37:41,310 --> 00:37:41,840

Hmhm.

536

00:37:43,010 --> 00:37:49,539

En eh, een klein huis, maar een gezellig huis en de, de, oké daar, Manja deed een fantastische job

537

00:37:49,539 --> 00:37:56,002

in eh, in, in installeren alles, alles mo, meubelen enzovoorts. Eh, we hadden, en we hadden meteen

538

00:37:56,002 --> 00:38:02,466

een grote kring of vrienden. Every avond hadden we vrienden . Eh, meestal Joods, maar ook een paar

539

00:38:02,466 --> 00:38:08,270

niet-Joodse vrienden. Die ons na de oorlog, die ons gedurende de oorlog geholpen hebben.

540

00:38:08,270 --> 00:38:14,290

Hmhm . Slingerbeekstraat.

541

00:38:14,290 --> 00:38:16,520

Ja, Slingerbeekstraat 25.

542

00:38:16,520 --> 00:38:18,210

Mooie straat.

543

00:38:18,210 --> 00:38:23,850

Een gezellig, reuze gezellig, eerste, eerste etage . Prima.

544

00:38:27,230 --> 00:38:28,340

[zucht] . Grote bruiloft?

545

00:38:28,340 --> 00:38:32,632

Eh, the bruiloft was tamelijk groot, ja, ongeveer , het gekke

546

00:38:32,632 --> 00:38:36,080

is, ik herinner me niet zoveel van onze bruiloft.

547

00:38:36,080 --> 00:38:36,460

Nee.

548

00:38:36,460 --> 00:38:38,280

Nee, en, ja.

549

00:38:38,280 --> 00:38:38,970

Wel van die eerste weken met haar?

550

00:38:38,970 --> 00:38:38,970

Hè?

551

00:38:39,490 --> 00:38:44,720

Wel van de eerste weken met haar?

552

00:38:44,720 --> 00:38:51,080

Ja. Eh, hm. But even there, in, we didn't the sexual, I had problems with her.

553

00:38:51,080 --> 00:38:51,520

Ja?

554

00:38:51,520 --> 00:38:53,060

Ja . Ja .

555

00:38:53,660 --> 00:38:54,570

Goh.

556

00:38:55,770 --> 00:39:02,270

Ze had altijd sommige problems, she had sexual problemen too.

557

00:39:02,430 --> 00:39:02,970

Toen al?

558

00:39:02,970 --> 00:39:03,480

Ja. Hè?

559

00:39:03,480 --> 00:39:04,540

Toen?

560

00:39:04,580 --> 00:39:12,024

Ja, that's what I really feel about, about it. But if she was good, she was fantastic,

561

00:39:12,024 --> 00:39:19,215

you know? [hoest] . So, dat is ook heel erg voor een man, voor een pe, voor een hele

562

00:39:19,215 --> 00:39:25,560

bijzondere mooie vrouw te hebben die, die sexual problemen heeft, you know.

563

00:39:25,560 --> 00:39:26,930

Die niet wil.

564

00:39:26,930 --> 00:39:27,150

Wat?

565

00:39:27,150 --> 00:39:27,280

Vreselijk

566

00:39:27,280 --> 00:39:29,270

So, dat maakt het niet gemakkelijk.

567

00:39:29,270 --> 00:39:30,240

Nee.

568

00:39:30,240 --> 00:39:30,520

Nee.

569

00:39:30,520 --> 00:39:35,830

Nee. Nee.

570

00:39:35,830 --> 00:39:36,630

Ja.

571

00:39:36,630 --> 00:39:39,300

Ja, dat is wel heel complex, ja.

572

00:39:40,490 --> 00:39:41,920

Ja [hoest].

573

00:39:41,920 --> 00:39:42,750

Vreselijk.

574

00:39:42,750 --> 00:39:50,251

Ja, maar ik, maar natuurlijk, oké, en zij was dus ook een Zioniste en ze was, werd

575

00:39:50,251 --> 00:39:58,023

door alle kampen, we zaten bij de Alte sjoel. Eh, met de, na de, ik eh, vergeet één

576

00:39:58,023 --> 00:40:05,434

ding. Wat ook belangrijk, heel belangrijk geweest is voor mijn opvoeding is dat ik

577

00:40:05,434 --> 00:40:13,297

na de uit , ik heb twee eh, jobs gehad na de handelsschool, voordat ik bij mijn ouders

578

00:40:13,297 --> 00:40:18,630

geko, voordat ik bij mijn vader gekomen ben als accountant.

579

00:40:18,630 --> 00:40:19,560

Ja.

580

00:40:19,560 --> 00:40:23,190

Mijn eerste job was bij de Matzefabriek De Haan.

581

00:40:23,340 --> 00:40:23,750

Oké.

582

00:40:23,750 --> 00:40:25,850

Daar ben ik procuratiehouder geworden.

583

00:40:26,330 --> 00:40:27,520

Aha.

584

00:40:27,520 --> 00:40:38,598

En eh, [hoest]. Eh, en dat, daar had ik grote ideeën om van die De Haan]fabriek

585

00:40:38,598 --> 00:40:47,920

wat meer te maken, maar ik had problemen met eh, met meneer De Haan .

586

00:40:47,920 --> 00:40:47,920

Waarom?

587

00:40:47,920 --> 00:40:53,779

Waarom? Omdat hij een eh, een vriendin had, die een zoon had en hij wilde zijn zoon in, in

588

00:40:53,779 --> 00:40:59,639

de zaak hebben en not me. Hij wilde mij eruit hebben. En dat is een probleem geweest, tot ik

589

00:40:59,639 --> 00:41:05,627

een dag, eh, tot ik een dag eh, tot hij een dag mij eruit heeft gegooid en dat vond mijn vader

590

00:41:05,627 --> 00:41:10,850

heel erg, want mijn vader had been an accountant van De Haan voor zijn hele leven.

591

00:41:11,990 --> 00:41:12,210

Oh?

592

00:41:12,210 --> 00:41:17,360

En dat dan. En daarna ben ik in het Carlton Hotel in Amsterdam gekomen.

593

00:41:17,360 --> 00:41:17,760

Hmhm.

594

00:41:17,760 --> 00:41:21,670

En dat was een volledige change in my life.

595

00:41:21,670 --> 00:41:22,770

Waarom?

596

00:41:22,770 --> 00:41:30,877

Om, daar zag ik ze, zag ik de, de rest van, van de wereld. Voor het eerst kwam ik in een complete

597

00:41:30,877 --> 00:41:39,151

niet-Joodse wereld met modeshows en Jack Hilton en eh, drinking en party's en eh, ik zeg altijd

598

00:41:39,151 --> 00:41:47,175

tegen mensen, ik heb één grote fout gemaakt, in het Carlton Hotel, ik was vroom, wat ik in het

599

00:41:47,175 --> 00:41:53,360

Carlton Hotel heb gemist, in het lekkere eten, probeer ik nog in te halen.

600

00:41:53,790 --> 00:41:54,740

[lacht]

601

00:41:54,740 --> 00:41:58,833

Maar het Carlton Hotel was fantastisch daar heb ik werkelijk

602

00:41:58,833 --> 00:42:01,630

eh, het leven gezien, zoals het leven is.

603

00:42:01,630 --> 00:42:01,630

Ja.

604

00:42:02,160 --> 00:42:08,331

Eh, ook, ook het leven van eh, een heleboel, want in het Carlton Hotel zag ik een

605

00:42:08,331 --> 00:42:14,350

heleboel Joodse ge, ge, goede, goede mensen met hun, met hun vriendinnen komen.

606

00:42:14,350 --> 00:42:14,350

Ik zag alles

607

00:42:15,290 --> 00:42:18,380

En je zei niks?

608

00:42:18,380 --> 00:42:19,070

Hè?

609

00:42:19,070 --> 00:42:20,880

En je zei niks?

610

00:42:20,880 --> 00:42:23,720

[lacht]. Ja. So, eh

611

00:42:23,720 --> 00:42:27,890

Was je toen al getrouwd met eh, Manja, toen je in het Carlton Hotel werkte?

612

00:42:27,890 --> 00:42:32,090

No, no. Dat was de, voor, voor Car, voor eh, voor Manja]-tijd.

613

00:42:32,090 --> 00:42:32,660

Oké.

614

00:42:32,660 --> 00:42:36,564

Dat zijn de, dat is wat ik zeg, die twee jaar, twee jaar eh, ik weet niet of één

615

00:42:36,564 --> 00:42:40,230

of twee jaar bij de fa, matzefabriek en één of twee jaar het Carlton Hotel.

616

00:42:40,230 --> 00:42:40,230

Hmhm.

617

00:42:40,230 --> 00:42:43,490

Nou, dat was een fantastische opleiding voor mij.

618

00:42:43,490 --> 00:42:43,490

Hmhm

619

00:42:43,490 --> 00:42:45,120

Ja

620

00:42:49,320 --> 00:42:51,250

Je trouwde in welk jaar met Manja?

621

00:42:51,250 --> 00:42:52,280

Hè?

622

00:42:52,280 --> 00:42:54,080

In welk jaar trouwde je met Manja?

623

00:42:54,650 --> 00:42:55,640

1939 [gekraak].

624

00:42:55,640 --> 00:42:59,910

Dus toen kwam er al

625

00:42:59,910 --> 00:43:00,330

Hè?

626

00:43:00,330 --> 00:43:02,010

Toen waren er al vluchtelingen?

627

00:43:02,170 --> 00:43:02,730

Hm?

628

00:43:02,760 --> 00:43:05,620

Toen waren er al vluchtelingen.

629

00:43:06,960 --> 00:43:08,230

O, yes, heleboel, heleboel vluchtelingen. Eh,

630

00:43:08,230 --> 00:43:10,620

Wat zag je van wat er gebeurde?

631

00:43:10,620 --> 00:43:21,960

Eh, ik dacht , eh, first of all als een Zionist. I saw Palestina als oplossing.

632

00:43:21,960 --> 00:43:21,960

Ja.

633

00:43:21,960 --> 00:43:29,637

Eh, ik ging naar iedere eh, meeting. Eh, ik zal nooit vergeten,

634

00:43:29,637 --> 00:43:35,730

eh, een meeting tussen Abel Herzberg en Wijnkoop.

635

00:43:35,730 --> 00:43:35,730

Ja.

636

00:43:35,730 --> 00:43:37,270

Ken je de naam Wijnkoop?

637

00:43:37,270 --> 00:43:37,720

Tuurlijk.

638

00:43:37,720 --> 00:43:38,160

Wat?

639

00:43:38,160 --> 00:43:39,680

David Wijnkoop.

640

00:43:39,680 --> 00:43:39,970

Wat?

641

00:43:39,970 --> 00:43:41,920

David Wijnkoop, de leider van de communisten.

642

00:43:41,920 --> 00:43:46,948

De communisten. En er was een speech van David Wijnkoop tegen Abel Herzberg. Dat was een unbelievable

643

00:43:46,948 --> 00:43:51,180

speech in Handwerkers Vriendenkring. Ik ga me nooit, I will never forget that speech

644

00:43:51,180 --> 00:43:55,980

De or, wacht even, ik leg het nu uit. Handwerkers Vriendenkring,

645

00:43:55,980 --> 00:43:59,580

organisatie van diamantbewerkers. Abel Herzberg,

646

00:43:59,580 --> 00:44:00,030

Ja.

647

00:44:00,030 --> 00:44:01,790

leider van het Zionisme.

648

00:44:01,790 --> 00:44:03,270

Ja, en tegen die, tegen elkaar in.

649

00:44:03,270 --> 00:44:03,930

Ja.

650

00:44:03,930 --> 00:44:07,844

Maar Abel Herzberg zegt, be, het Zionisme is de oplossing

651

00:44:07,844 --> 00:44:11,210

en Wijnkoop zegt, eh, communisme is de oplossing.

652

00:44:11,210 --> 00:44:11,390

Ja.

653

00:44:11,390 --> 00:44:13,200

het feit dat ik me nog zoiets kan herinneren ,

654

00:44:13,200 --> 00:44:16,570

Dacht je dan nooit

655

00:44:16,570 --> 00:44:17,350

in 19, 1937, waarschijnlijk

656

00:44:17,350 --> 00:44:20,150

Dacht je er niet zelf over om naar Isra,

657

00:44:20,150 --> 00:44:20,310

Hè?

658

00:44:20,310 --> 00:44:21,290

naar Palestina te gaan?

659

00:44:21,290 --> 00:44:21,500

Hè?

660

00:44:21,500 --> 00:44:24,230

Je wilde nooit zelf naar Palestina gaan?

661

00:44:25,220 --> 00:44:33,422

Ik kies voor een goed leven [lacht].Oké? Ik was eh, ja, no, but mijn zusters wel Both mijn zusters

662

00:44:33,422 --> 00:44:40,740

waren klaar om naar Israël te gaan, of naar Palestina te gaan. Dat moet ik eerlijk zeggen.

663

00:44:40,740 --> 00:44:43,020

Maar ze gingen niet?

664

00:44:46,710 --> 00:44:54,750

Eh, le, they, they were both re, eh, both already on a on hachshara

665

00:44:54,750 --> 00:44:55,740

Hmhm.

666

00:44:55,740 --> 00:45:00,849

They both were on hachshara already. Eh, to go after the war. To go eh, eh, you know,

667

00:45:00,849 --> 00:45:05,900

to go one day. Maar de vooroorlogse sfeer was helemaal in het kader van eh, Palestina]

668

00:45:05,900 --> 00:45:09,520

Maar goed, in 1933 veranderde Duitsland.

669

00:45:09,520 --> 00:45:10,080

Ja.

670

00:45:10,080 --> 00:45:10,870

Wat merkte je daarvan?

671

00:45:10,870 --> 00:45:19,145

Ja, eh, ten eerste, ik ben in mijn hele leven een optimist geweest. Ik ben zelfs nu nog een optimist.

672

00:45:19,145 --> 00:45:27,177

Niet helemaal meer [hoest]. Eh, but I really felt that a crazy man like that can't ha, can't,

673

00:45:27,177 --> 00:45:34,966

, nee, if you are, en ik, ik spreek zoveel voor kinderen en dan zeg ik, ik, I just, be, kan niet

674

00:45:34,966 --> 00:45:42,917

begrijpen dat de wereld deze man dit heeft laten doen. Dat niemand hem gestopt heeft. En dat dacht

675

00:45:42,917 --> 00:45:50,787

ik werkelijk. Nederlands was niet in de Eerste Wereldoorlog, ik was ervan overtuigd we won't,

676

00:45:50,787 --> 00:45:58,738

zouden niet in de Tweede Oorlog zijn? Ik had geen idee dat, dat, dat hij dat in Nederland zou doen

677

00:45:58,738 --> 00:46:06,527

Zo eh, dat was de stommiteit , because so waren andere mensen naar, naar, naar eh, naar eh, weg

678

00:46:06,527 --> 00:46:10,989

wilden, ik had geen reden om weg te willen, geen haast.

679

00:46:10,990 --> 00:46:15,510

Maar wat merkte jij ervan? Zag je vluchtelingen? Wat merkte jij?

680

00:46:15,510 --> 00:46:17,560

Ik heb ze geholpen. Ik heb eh, eh

681

00:46:17,560 --> 00:46:18,070

Vertel daarover.

682

00:46:18,070 --> 00:46:24,617

Er, ze kwamen allemaal in onze, onze Zionistische organisatie. Eh, ik heb geld gegeven, als, zodra

683

00:46:24,617 --> 00:46:31,031

ik het kon en eh, ik heb zoveel mogelijk geholpen Ik be, ik was klaar really eh, om, om, om die

684

00:46:31,031 --> 00:46:37,311

mensen te helpen, but I really saw it, they came here en, en we, wij zullen uit, uit de oorlog

685

00:46:37,311 --> 00:46:42,790

blijven. So, toen we in de oorlog kwamen was het een volledige verrassing voor me.

686

00:46:42,790 --> 00:46:42,790

Hmhm.

687

00:46:42,790 --> 00:46:46,880

But even, zelfs toen was ik nog optimist.

688

00:46:47,490 --> 00:46:48,570

Vertel?

689

00:46:48,860 --> 00:46:54,562

Ik ben altijd optimist geweest, ook al, ik was een, ik was zelfs zo'n

690

00:46:54,562 --> 00:47:00,185

optimist, for example, ik had een eh, ik was eh, als accountant bij een

691

00:47:00,185 --> 00:47:04,700

grote confectiezaak en die hebben een Verwalter gekregen.

692

00:47:04,700 --> 00:47:05,330

Ja.

693

00:47:05,330 --> 00:47:10,030

En de Verwalter was een goede man.

694

00:47:10,030 --> 00:47:10,030

Hm.

695

00:47:10,030 --> 00:47:13,256

Hij be, hij was ook econoom, maar zijn vrouw, zijn vrouw was een secretaresse

696

00:47:13,256 --> 00:47:15,980

bij het Dui, Duitse Consulaat, daarom heeft hij die job gekregen.

697

00:47:18,090 --> 00:47:18,410

Hmhm.

698

00:47:18,410 --> 00:47:21,237

En op een dag zegt ie tegen, Jaap, ik, waarom loop je iedere dag? Ik

699

00:47:21,237 --> 00:47:23,940

kan je een trambewijs geven. Hij heeft me een trambewijs gegeven.

700

00:47:23,940 --> 00:47:24,780

Hmhm.

701

00:47:24,780 --> 00:47:29,916

Ik heb nog een trambewijs van honderd mensen in, op de honderdduizend

702

00:47:29,916 --> 00:47:34,830

mensen in Amsterdam. Jack Polak, Jaap Polak mag de tram gebruiken.

703

00:47:34,830 --> 00:47:34,830

Zo.

704

00:47:34,830 --> 00:47:36,490

Met een grote J erop.

705

00:47:36,490 --> 00:47:36,790

Zo.

706

00:47:36,790 --> 00:47:39,400

Ik heb het nog, ik heb het nog.

707

00:47:39,400 --> 00:47:39,900

Daar maken we straks een foto van.

708

00:47:39,900 --> 00:47:42,050

Maar ik mocht, maar ik mocht niet zitten.

709

00:47:42,230 --> 00:47:43,310

Nee

710

00:47:44,220 --> 00:47:51,050

Toen ik dat trambewijs had, dacht ik, ik ben zo belangrijk, wat kan mij gebeuren? Wat?

711

00:47:56,180 --> 00:47:57,250

Ja De oorlog komt.

712

00:47:57,250 --> 00:47:57,630

Ja.

713

00:47:57,630 --> 00:48:00,730

Wanneer, waar was je toen de oorlog kwam?

714

00:48:01,230 --> 00:48:09,242

In, in ons huis. En eh, eh, we dachten er niet aan naar, om naar IJmuiden te gaan, om te, om te vluchten.

715

00:48:09,242 --> 00:48:16,800

Bovendien, ik had praktisch, heel weinig geld. Zelfs in die jaren had ik heel weinig geld. I, I, we,

716

00:48:16,800 --> 00:48:24,435

we made a good living, but that's about it, you know? So eh, geld hadden we niet en we dachten, nou

717

00:48:24,435 --> 00:48:32,220

ja, eh, eh, Nederland is Nederland, eh. Maar toen de koningin na een paar dagen weggegaan is, toen heb

718

00:48:32,220 --> 00:48:40,081

ik meteen gezegd, dit kan het einde zijn Ik geloof nog steeds, en het, de koningin verlaatte Nederland,

719

00:48:40,081 --> 00:48:47,640

dat was heel erg voor ons Het feit dat in, in Duits, dat in België de k, de koning gebleven is, is

720

00:48:47,640 --> 00:48:55,577

heel belangrijk geweest voor België. Daardoor zijn er veel minder Belgisch, ja, Belgisch Joden gestorven

721

00:48:55,577 --> 00:49:03,135

dan that. En, so, eh, but zelfs dan, toen al de, toen alle maatregelen komen, iedere keer dacht je,

722

00:49:03,135 --> 00:49:11,223

nou ja, dat is een andere maat, andere maatregel, maar dat, het meest belangrijke thing is, wat ik iedereen

723

00:49:11,223 --> 00:49:19,160

vertel is, wat het grote verschil tussen alle andere landen is, in Nederland wisten we niet van de exter,

724

00:49:19,160 --> 00:49:26,718

van de externe, van de, van de, van Sobibor en Auschwitz. We had no, absoluut geen understanding En

725

00:49:26,718 --> 00:49:34,428

ik, zelfs , dat is he, ge, was geen excuus voor de niet-Joodse mensen. Ik kan me zelfs voorstellen dat

726

00:49:34,428 --> 00:49:41,987

de Nederl, dat de niet-Joodse mensen who konden, die ons konden helpen, zeiden, so, so what, ze gaan

727

00:49:41,987 --> 00:49:45,540

naar een labour camp en dan komen ze weer terug

728

00:49:47,180 --> 00:49:47,620

Ja.

729

00:49:47,620 --> 00:49:54,412

Als de niet-Joden geweten hadden , en dat eh, I bl, blame the Queen, who never really said

730

00:49:54,412 --> 00:50:01,430

it in, in harsh words, ga niet, want jullie worden vermoord , is nooit gezegd Als dat gezegd

731

00:50:01,430 --> 00:50:07,770

zou zijn, als, ik geloof dat er veel meer Jo, niet-Joden ons geholpen zouden hebben.

732

00:50:08,230 --> 00:50:08,620

Hmhm.

733

00:50:08,620 --> 00:50:11,920

Ook dat de kerken

734

00:50:11,930 --> 00:50:12,510

Pas op.

735

00:50:12,510 --> 00:50:16,930

Ja. O ja, sorry. Ook dat de kerken dan sterker zouden geweest zijn

736

00:50:18,830 --> 00:50:24,790

Wil je mij vertellen over die paar jaar in de oorlog dat je ouders nog leefden?

737

00:50:24,790 --> 00:50:26,950

Ja, eh,

738

00:50:26,950 --> 00:50:28,090

Gewoon die eerste tijd in de oorlog.

739

00:50:28,090 --> 00:50:33,509

First of all, ik, ik werkte dus met, met mijn vader als een accountant, every day. So, ik

740

00:50:33,509 --> 00:50:39,051

ging iedere dag met de fiets naar mijn vader toe. Eh, werkte. Er werkte eh cliënten, samen

741

00:50:39,051 --> 00:50:44,532

met mijn vader en eh, like I say, ik heb, ik had, ik had een ongelooflijk bewondering voor

742

00:50:44,532 --> 00:50:50,135

de manier waarop mijn vader met, met mensen, hij had, iedere, iedere cliënt was een vriend,

743

00:50:50,135 --> 00:50:55,494

vriendin van, van hem, een hele bijzon, bijzondere. Ze hadden vrienden. Interessant also

744

00:50:55,494 --> 00:50:59,270

voor mijn ouders waren, ze hadden zoveel niet-Joodse vrienden.

745

00:50:59,880 --> 00:51:00,130

Ja?

746

00:51:00,130 --> 00:51:06,411

Niet zoveel, maar je find, je, heb je weinig gevonden, dat hele orthodoxe

747

00:51:06,411 --> 00:51:11,080

mensen voor de oorlog veel niet-Joodse vrienden hadden.

748

00:51:11,480 --> 00:51:12,720

Ja, heel weinig.

749

00:51:12,720 --> 00:51:17,580

Mijn ouders hadden niets, hadden, hadden veel niet-Joodse vrienden Dat we standing hebben.

750

00:51:17,580 --> 00:51:18,580

Maar hun wereld was een Joodse?

751

00:51:18,580 --> 00:51:18,760

Wat?

752

00:51:18,760 --> 00:51:21,290

Maar hun wereld was een Joodse wereld?

753

00:51:21,290 --> 00:51:26,450

Eh, hun wereld was helemaal Joods. En hetzelfde, ja, die hadden Jo, niet-Joodse vrienden.

754

00:51:26,450 --> 00:51:26,640

Hmhm.

755

00:51:26,640 --> 00:51:31,210

En eh, so, mijn, mijn ouders hebben dus eerst op de Plantage Muidergracht gewoond.

756

00:51:31,210 --> 00:51:31,880

Hmhm.

757

00:51:31,880 --> 00:51:37,594

Toen zijn we naar een betere woning gegaan in de Plantage Kerklaan en finally zijn ze in

758

00:51:37,594 --> 00:51:43,180

een benedenhuis in de Plantage Mui, eh, Pe, in de eh, in de Franse, Franselaan gegaan.

759

00:51:43,180 --> 00:51:43,670

Ja.

760

00:51:43,670 --> 00:51:49,695

En daar zij, daar zijn ze vandaan weggehaald En daar hebben ze tamelijk, we hebben het behoorlijk

761

00:51:49,695 --> 00:51:55,413

gehad. In die jaren hebben ze het daar toch tamelijk, tamelijk behoorlijk gehad. En [hoest],

762

00:51:55,413 --> 00:52:01,561

maar de, de pro, de, de, de financial problemen die mijn ouders hadden waren , waren daar, although,

763

00:52:01,561 --> 00:52:07,341

ik heb nooit het gevoel gehad dat het, dat het, dat het teveel was voor ze. Somehow they, they

764

00:52:07,341 --> 00:52:13,243

always managed. We hebben ieder jaar, hebben we eh, een betalende logé gehad om naar Zandvoort

765

00:52:13,243 --> 00:52:17,240

eh, of naar Scheveningen te gaan voor, voor een, voor een maand.

766

00:52:17,240 --> 00:52:18,200

Hmhm.

767

00:52:18,200 --> 00:52:26,852

So, op die manier hebben we, heeft mijn vader altijd de, de vakanties, vakanties betaald. Eh,

768

00:52:26,852 --> 00:52:36,156

[hoest] eh, slikt maar of course, we hebben de, de Seider avonden waren fantastisch bij mijn ouders.

769

00:52:36,156 --> 00:52:44,994

De , de jom toivih waren ze, want eh, tot in zoverre, is, eh, eh, ongelooflijke herinneringen

770

00:52:44,994 --> 00:52:53,740

die ik heb. As, for example, we hadden een kleine Sjoel]dienst in de Plantage Parklaan bij een

771

00:52:53,740 --> 00:53:01,090

oom van mijn moeder en op Jom Kippoer heeft mijn vader daar Kol Nidrei gedaan.

772

00:53:04,540 --> 00:53:04,990

Hmhm.

773

00:53:04,990 --> 00:53:12,720

[hoest]. Maar nou, ik zal nooit vergeten , mijn vader Kol Nidrei te zingen en hui, en huilend

774

00:53:13,800 --> 00:53:16,600

Waarom huilend?

775

00:53:16,600 --> 00:53:25,000

Huilend, 1942 Het was vlak voor, vlak voor, voor, voor hij, voor hij weg gega, weggehaald is.

776

00:53:26,390 --> 00:53:33,200

Maar hij wist nog niet dat de mensen zo vermoord werden?

777

00:53:33,200 --> 00:53:41,413

O, dat wist hij al. In July '42 people were already taken away, you know? And slikt, ik ben

778

00:53:41,413 --> 00:53:49,450

zelf weggehaald in 1942, Jul, quatorze Julliet , 1942, toen ik werkte als een accountant in

779

00:53:49,450 --> 00:53:57,664

een kantoor, met vierhonderd andere mensen. Ze hebben me, we liepen door de stad en zijn eh,

780

00:53:57,664 --> 00:54:05,789

naar de Amstel Brouwerij gegaan. Een groot plein. Daar moesten we allemaal in een rij staan.

781

00:54:05,789 --> 00:54:12,590

Toen hebben ze tien mensen er uitgehaald en ik was de tien, één van de tien

782

00:54:13,450 --> 00:54:15,860

Was dat een eh, represaille?

783

00:54:15,860 --> 00:54:21,906

Te, tien mensen moesten in de rij staan, tegen de muur, en toen zijn er

784

00:54:21,906 --> 00:54:28,209

tien Duitse sol, soldiers gekomen met de guns er on en die said, and they

785

00:54:28,209 --> 00:54:33,830

be, eh, toen I don, I thought I was going to die. I said the toen

786

00:54:33,830 --> 00:54:33,830

Ja.

787

00:54:33,830 --> 00:54:41,049

I will never forget it. And then they were shooting in the air They were only fry, want to frighten

788

00:54:41,049 --> 00:54:47,908

us. And then we we, went to the, to the, to Duits, sche, Duitse ding en we, we voor twee dagen.

789

00:54:47,908 --> 00:54:54,766

After twee dagen, er zijn van de vierhonderd mensen tweehonderd mensen naar Mauthausen gestuurd

790

00:54:54,766 --> 00:55:00,470

en tweehonderd mensen got a kick and kon walk, and walked out. They walked out.

791

00:55:00,960 --> 00:55:07,120

Is dat de tweede Mauthausen razzia?

792

00:55:07,120 --> 00:55:07,120

Ja.

793

00:55:07,120 --> 00:55:07,440

Oké.

794

00:55:07,440 --> 00:55:07,540

En , so, unbelievable thing.

795

00:55:07,540 --> 00:55:09,200

Was dat na de Februaristaking?

796

00:55:09,200 --> 00:55:09,720

Unbelievable things.

797

00:55:09,720 --> 00:55:10,370

Ja.

798

00:55:10,370 --> 00:55:14,460

Daarom, ik, ik kan, ik kan, vertel verhalen en verhalen en verhalen.

799

00:55:14,460 --> 00:55:18,735

Ja, maar ik wil het over jou hebben. Die oorlog, die

800

00:55:18,735 --> 00:55:22,930

komt Wil je me vertellen wat je zag van die oorlog?

801

00:55:22,930 --> 00:55:23,350

Hè?

802

00:55:23,350 --> 00:55:26,520

Die eerste maatregelen, wat merkte je daarvan?

803

00:55:27,090 --> 00:55:28,030

De eerste maaltijd?

804

00:55:28,030 --> 00:55:29,990

Maatregelen.

805

00:55:30,170 --> 00:55:33,486

De eerste maatregelen. Nou, they had normal maatregelen,

806

00:55:33,486 --> 00:55:36,330

die nemen, eh, eh, dat zal wel niet zo erg zijn.

807

00:55:36,330 --> 00:55:38,310

Ga door.

808

00:55:38,310 --> 00:55:45,736

En , en een beetje erger, een beetje erger, tot they really. I, ik zou zeggen, pas op het moment

809

00:55:45,736 --> 00:55:52,080

dat we de Joodse ster moesten dragen beseft ik dat het veel erger is dan ik dacht

810

00:55:52,080 --> 00:55:52,910

Ja.

811

00:55:53,420 --> 00:56:00,245

Daarvoor dacht ik altijd, o, it will be, we, we will manage somewhere Ik had geen idee dat het,

812

00:56:00,245 --> 00:56:06,928

dat het, dat het, dat het dat werd. Op het moment dat we de Joodse, dat ik de Joodse ster was,

813

00:56:06,928 --> 00:56:13,895

I said, oké And still, I did not want to go into hiding. In de, in de, eh, in die eh, eh, film

814

00:56:13,895 --> 00:56:20,721

van ons kan je zien dat mijn zuster een avond om kwart over acht bij me gekomen is. Terwijl, als

815

00:56:20,721 --> 00:56:26,480

iemand om kwart over acht aan de deur klopt, dan denk je dat het de Duitsers zijn

816

00:56:26,480 --> 00:56:26,480

Hmhm.

817

00:56:26,480 --> 00:56:29,502

So, we zijn ons doodgeschrokken, en het was mijn zuster.

818

00:56:29,502 --> 00:56:32,040

Ze zegt, ik heb een onderduikadres voor jullie.

819

00:56:32,040 --> 00:56:32,040

Ja.

820

00:56:32,040 --> 00:56:38,920

Het kan niet goed gaan, ik wil jullie hebben dat jullie onderduiken. Ik zeg, ik kan niet

821

00:56:38,920 --> 00:56:45,566

doen, ik heb eh, afspraken met cliënten. Ik probeerde voor cliënten eh, geld, geld

822

00:56:45,566 --> 00:56:52,368

weg te maken. Ik ha, ik probeerde al, allemaal dingen om mensen te helpen en ik zeg, ik

823

00:56:52,368 --> 00:56:59,249

kan het niet doen. Ik heb afspraken morgen , ik zeg, and so what? Ik ben een gezond man,

824

00:56:59,249 --> 00:57:06,051

dan ga ik naar de kampen en dan word, en dan, en dan zal ik de kampen overleven. Ik heb

825

00:57:06,051 --> 00:57:11,289

geen zin om te gaan onderduiken En ik heb haar weggestuurd Dat is

826

00:57:11,290 --> 00:57:14,870

Maar op een gegeven ogenblik werden heel veel mensen opgepakt.

827

00:57:14,870 --> 00:57:15,000

Hè?

828

00:57:15,000 --> 00:57:21,290

[hoest] Op een gegeven ogenblik werden heel veel mensen opgepakt.

829

00:57:21,290 --> 00:57:29,888

O ja, maar dat is eh, eh, dat de, niet vergeten, als ik nu spreek over juli '42, dat ik opgepakt

830

00:57:29,888 --> 00:57:38,047

ben en dat ik uiteindelijk in juli 1943 opgepakt ben Als ik spreek in scholen, dan vertel ik

831

00:57:38,047 --> 00:57:45,330

mensen, de kampen waren heel erg, maar de kampen waren niet zo erg. Weet je waarom?

832

00:57:45,330 --> 00:57:45,330

Nou?

833

00:57:45,330 --> 00:57:52,350

Daar kon je niks meer gebeuren. Of je ging dood of je wa, of je, of je, or you made it.

834

00:57:52,350 --> 00:57:53,000

Ja.

835

00:57:53,000 --> 00:58:00,033

Mijn ergste periode in mijn leven is geweest van juli 1942 until juli 1943, waiting at my

836

00:58:00,033 --> 00:58:07,223

home for a knock on the door of Germans, are there Jewish here, I will take you away. Ik ben

837

00:58:07,223 --> 00:58:14,491

naar de wc geweest, iedere avond tien time, ten times. Om één uur 's morgens zei ik tegen

838

00:58:14,491 --> 00:58:20,900

I, tegen, zei ik tegen Manja, een andere dag Dat was de ergste tijd in mijn leven

839

00:58:20,900 --> 00:58:26,800

En in die tijd hadden jullie een dienst, een Kol Nidrei dienst,

840

00:58:26,800 --> 00:58:27,400

Ja.

841

00:58:27,400 --> 00:58:28,330

die je vader leidde?

842

00:58:28,330 --> 00:58:28,920

Ja. Ja.

843

00:58:28,920 --> 00:58:31,150

Waarom leidde jouw vader?

844

00:58:32,390 --> 00:58:33,290

Waarom huil die?

845

00:58:33,290 --> 00:58:35,640

Waarom leidde jouw vader die dienst?

846

00:58:35,640 --> 00:58:38,530

Because hij was een hele, hij was een goede Gazan too

847

00:58:38,530 --> 00:58:41,100

Hij, hij was alles. Hij was een beautiful Gazan

848

00:58:41,100 --> 00:58:45,890

Maar deed hij het wel vaker?

849

00:58:45,890 --> 00:58:46,280

Hè?

850

00:58:46,280 --> 00:58:57,080

Deed hij het wel vaker?

851

00:58:57,080 --> 00:58:59,472

O ja, hij deed het wel vaker. Hij sprak vaak, hij ke, eh, he could do anything Ja. Sometimes

852

00:58:59,472 --> 00:59:01,840

I, the people say I'm like my father, but I'm not. He was be, he was much better than I.

853

00:59:01,840 --> 00:59:07,060

Hm. En toen was er dus die Kol Nidrei

854

00:59:07,060 --> 00:59:07,810

Ja.

855

00:59:08,010 --> 00:59:10,020

En de laatste Seider, neem ik aan.

856

00:59:10,020 --> 00:59:10,760

Ja

857

00:59:13,130 --> 00:59:13,270

Vertel.

858

00:59:13,270 --> 00:59:19,110

That was it Dat is in eh, in eh, te, te, te, een maand later is hij gepakt.

859

00:59:20,310 --> 00:59:21,270

Wanneer is hij gepakt?

860

00:59:21,270 --> 00:59:26,380

In eh, begin juli 1942, 1943.

861

00:59:26,380 --> 00:59:30,050

Maar sorry, Kol Nidrei is niet in de zomer.

862

00:59:30,050 --> 00:59:33,060

No, de, de, de, Kol Nidrei is in mei geweest, april, ap, april.

863

00:59:33,060 --> 00:59:33,970

Kol Nidrei in april?

864

00:59:33,970 --> 00:59:40,701

O, no, not kon, eh, eh, no eh, no, no, Kol Nidrei, Kol Nidrei was eh, was in peze,

865

00:59:40,701 --> 00:59:47,190

was no, of course, eh, dat was in september. September, no, september, september

866

00:59:47,190 --> 00:59:53,030

'42, ja. But that, that time we knew already how, how, how bad it was,

867

00:59:53,030 --> 00:59:56,910

So, allemaal herinneringen, herinneringen, herinneringen. That.

868

00:59:56,910 --> 00:59:59,690

Jij zat te wachten.

869

00:59:59,690 --> 00:59:59,800

Hè?

870

00:59:59,800 --> 01:00:02,800

Jij zat te wachten tot de klopp de deur kwam.

871

01:00:05,180 --> 01:00:05,430

Ja.

872

01:00:05,430 --> 01:00:05,430

Met Manja?

873

01:00:05,430 --> 01:00:08,812

And that is also een reden dat ik, dat ik problemen heb om naar,

874

01:00:08,812 --> 01:00:12,090

om naar een synagoge te gaan en te, en te, en to pray All the

875

01:00:14,470 --> 01:00:15,520

Wat is de reden?

876

01:00:15,520 --> 01:00:20,430

All the prayers [smakt] herinneren me van prachtige tijden

877

01:00:22,750 --> 01:00:23,840

Ja

878

01:00:26,320 --> 01:00:40,570

So ik geef altijd het voorbeeld, eh, ik weet niet o, ik, hoe, goede, goed is je hebreuws niet?

879

01:00:40,570 --> 01:00:41,420

Genoeg.

880

01:00:41,420 --> 01:00:41,860

Wat?

881

01:00:41,860 --> 01:00:42,770

Genoeg.

882

01:00:42,770 --> 01:00:42,770

And, and you know Hine ma tov uma nayim shevet achim gam yachad.

883

01:00:42,770 --> 01:00:42,770

Ja Vertaal even.

884

01:00:42,770 --> 01:00:43,360

Wat?

885

01:00:48,830 --> 01:00:49,830

Vertaal even.

886

01:00:52,070 --> 01:00:55,160

Hine ma-nayim ma-chad is het, how wonderful it is to be together.

887

01:00:55,160 --> 01:00:55,900

Ja.

888

01:00:55,900 --> 01:01:02,940

You know, there was a song we were singing in , in Zichron Ja'acow, in de Zionistische vereniging,

889

01:01:02,940 --> 01:01:09,550

almost every tijd, time. After we were finished, is het not fantastisch how we are together.

890

01:01:09,550 --> 01:01:10,840

Ja.

891

01:01:10,840 --> 01:01:13,680

So, when people sing it now in the temple, for me it isn't a

892

01:01:13,680 --> 01:01:13,680

You can't?

893

01:01:13,680 --> 01:01:21,614

Dan denk ik, dan denk ik aan al die, al die fantastische mensen, you know?

894

01:01:21,614 --> 01:01:28,610

So, so bijzondere prayers remember me of bad times, aan rot times.

895

01:01:28,610 --> 01:01:28,610

Ja.

896

01:01:28,610 --> 01:01:28,610

So.

897

01:01:28,610 --> 01:01:28,610

Ja.

898

01:01:28,610 --> 01:01:42,370

En dat zijn allemaal dingen die eh, eh, eh, Mrs. Keesing en anderen hebben er geen problemen mee.

899

01:01:43,420 --> 01:01:43,690

Dat is een heel ander verhaal.

900

01:01:43,690 --> 01:01:47,780

Ze hebben, ze hebben hele andere, hele andere dingen, you know.

901

01:01:47,780 --> 01:01:48,530

Ander verhaal.

902

01:01:48,530 --> 01:01:48,530

Hele andere, hele andere verhalen.

903

01:01:48,530 --> 01:01:48,530

Ja.

904

01:01:48,530 --> 01:01:48,530

Ja.

905

01:01:48,530 --> 01:01:50,430

Dat is goed.

906

01:01:50,430 --> 01:01:52,470

Ja, I know, dat is goed too.

907

01:01:52,470 --> 01:01:53,660

[lacht] Ja, dat is goed.

908

01:01:53,660 --> 01:01:54,170

I know, ja.

909

01:01:54,170 --> 01:01:58,230

Werden je ouders eerst weggehaald of jij eerst?

910

01:01:58,230 --> 01:02:01,537

Mijn ouders zijn eerst weggehaald. Mijn ouders werden weggehaald,

911

01:02:01,537 --> 01:02:04,540

ik denk ongeveer twee weken voordat ik weg, ben weggehaald.

912

01:02:05,090 --> 01:02:06,720

Hoe kwam je het te weten?

913

01:02:06,720 --> 01:02:07,600

Hè?

914

01:02:07,600 --> 01:02:08,850

Hoe kwam je het te weten?

915

01:02:08,850 --> 01:02:15,694

O, en ik wist het al en, en het gekke is dat de avond [smakt] van tevoren, voor ik ben weggehaald,

916

01:02:15,694 --> 01:02:22,120

eh, zijn we, zijn we gaan wonen bij een nichtje, bij een neef van me, neef en nicht van ons.

917

01:02:22,120 --> 01:02:22,120

Ja.

918

01:02:22,120 --> 01:02:24,610

In de Zuider, in de Zuider Amstellaan.

919

01:02:24,610 --> 01:02:25,010

Ja.

920

01:02:25,010 --> 01:02:30,364

En daar zijn we gepakt. En ik weet dat mijn nicht gezegd heeft, we hebben een

921

01:02:30,364 --> 01:02:35,510

zolder, verberg je in de zolder. Ik zeg, als ik in de zolder ben, wat moet

922

01:02:35,510 --> 01:02:40,169

ik daarna doen? Dan ben ik toch verloren. Toen, daar ben ik gepakt.

923

01:02:40,750 --> 01:02:41,740

Met Manja?

924

01:02:41,740 --> 01:02:42,540

Met Manja, ja.

925

01:02:42,540 --> 01:02:45,800

Maar je ouders, hoe wist je dat die weggehaald waren?

926

01:02:45,800 --> 01:02:52,522

Nou, dat wist ik eh, de, de, eh, de volgende dag al, weet je niet. Ook van mijn zuster. Mijn zuster

927

01:02:52,522 --> 01:02:59,110

werkte in die, in die, en die wist waar die ziekenhuis, eh, ziekenhuis. So, die, she, she told me

928

01:03:03,570 --> 01:03:04,310

Waar werkte jij toen?

929

01:03:04,310 --> 01:03:08,573

Ik werkte toen nog bij mijn vader en toen kon ik niet meer naar, naar de, nooit meer

930

01:03:08,573 --> 01:03:12,430

werken daar, totdat, op dat moment moest ik vanuit, van mijn huis uit werken

931

01:03:14,180 --> 01:03:14,600

En dat deed je?

932

01:03:14,600 --> 01:03:16,310

Dat deed ik, ja

933

01:03:18,760 --> 01:03:20,600

Want dat huis was op slot?

934

01:03:20,600 --> 01:03:22,000

Hm?

935

01:03:22,000 --> 01:03:24,450

[hoest] Dat huis was op slot?

936

01:03:24,700 --> 01:03:31,548

Dat huis was op slot, ja. Dat is interessant, that eh, slikt een jaar na de oorlog

937

01:03:31,548 --> 01:03:38,973

belde een timmerman me op. Hij zegt, die, hebben je ouders gewoond op Plantage Fransenslaan

938

01:03:38,973 --> 01:03:46,234

12? Ik zeg, ja. Toen zegt hij, ik ben in 1944 in de basement gegaan en heb een heleboel

939

01:03:46,234 --> 01:03:53,164

boeken gevonden en andere dingen, kan ik je die geven? En die heb ik gekregen. En ik

940

01:03:53,164 --> 01:03:57,950

heb daar gekregen een Mizrach. You know what a Mizrach is?

941

01:03:57,950 --> 01:03:58,530

Ja.

942

01:03:58,530 --> 01:04:00,260

Een Mizrach is hand written by my great-grandfather in 1885

943

01:04:00,260 --> 01:04:00,260

Pff.

944

01:04:00,260 --> 01:04:08,910

Het hangt hier, ik ga het je straks laten zien. Het is

945

01:04:08,910 --> 01:04:13,170

Leg even voor de film uit, wat is een Mizrach?

946

01:04:13,170 --> 01:04:22,420

Een Mizrach hangt een Jood aan het oosten van zijn, van zijn kamer , heading, Palestine, nou Israël.

947

01:04:22,420 --> 01:04:31,126

Eh, de Mizrach was used in our Soeka. That's why it was a fantastisch document. Het is een hand

948

01:04:31,126 --> 01:04:39,650

written document. Mijn schoon, mijn groot, overgrootvader was een Sjoufer, een writer van, van

949

01:04:39,650 --> 01:04:48,538

Thora en he wrote, he wrote this Mizrach himself. I had it restored and it hangs here, maybe worth

950

01:04:48,538 --> 01:04:55,339

a lot of money. This is exceptional, net als de herinnering van mijn ouders

951

01:04:55,340 --> 01:04:59,770

Een week later na jouw ouders ben jij opgepakt.

952

01:04:59,770 --> 01:05:02,460

Ik ben twee weken later opgepakt.

953

01:05:03,050 --> 01:05:04,010

En toen? Vertel je verhaal, please.

954

01:05:04,010 --> 01:05:08,800

Toen ben ik dus naar eh, naar Westerbork gekomen en toen ben ik in West

955

01:05:08,800 --> 01:05:09,790

Met Manja?

956

01:05:09,790 --> 01:05:15,095

[hoest] In Westerbork gekomen en in Westerbork slikt eh, in Westerbork

957

01:05:15,095 --> 01:05:18,810

was een zu, een zuster van mijn vrouw, van Manja.

958

01:05:18,810 --> 01:05:19,420

Hmhm.

959

01:05:19,420 --> 01:05:26,780

Betja. Ze had, was niet getrouwd. Ze had een niet-[Joodse vriend die haar na de oorlog

960

01:05:26,780 --> 01:05:33,797

in de steek heeft gelaten. Eh, Betja was secretaresse van some of the Duitse eh,

961

01:05:33,797 --> 01:05:40,815

Joden. En je weet het, de, de eh, de problems in Westerbork tussen de Duitse Joden

962

01:05:40,815 --> 01:05:48,090

en niet-Joden en eh, but she was a very good in between really. So, she was very good

963

01:05:48,090 --> 01:05:53,910

really Ze had, eh, nou, je hebt de naam Blut, Blut ook wel gehoord?

964

01:05:55,170 --> 01:05:55,590

Nee.

965

01:05:55,590 --> 01:06:02,740

Mart Blut was de topman onder Asscher en that, de Duitse Jood met een

966

01:06:02,740 --> 01:06:09,580

hele grote eh, eh, [smakt] Blut was een fantastische Duitse Jood.

967

01:06:09,580 --> 01:06:11,310

Hmhm.

968

01:06:12,270 --> 01:06:17,288

Who eh, did everything he could to help people. At the end he is also,

969

01:06:17,288 --> 01:06:22,594

he is also killed. En Manja was very close with Blut Eh, Blut loved Manja

970

01:06:22,594 --> 01:06:27,039

[lacht]. All the, all the men. And he did everything voor her.

971

01:06:27,040 --> 01:06:28,090

Hmhm.

972

01:06:28,090 --> 01:06:36,037

Eh, Blut was really our con, contact in, in, in Amsterdam, zowel als in Westerbork,

973

01:06:36,037 --> 01:06:43,697

all the times. En door Blut is Betja, de zuster van, van Manja, eh, eh, heeft ze

974

01:06:43,697 --> 01:06:51,740

die job gekregen en kon ons tremendous helpen. Alleen to mijn eh, to eh, Manja]'s

975

01:06:51,740 --> 01:06:58,060

moeder was er ook with us, en ze heeft niet kunnen, ze heeft niets

976

01:06:58,060 --> 01:06:58,720

Oké.

977

01:06:58,720 --> 01:06:59,840

Hij kon jullie helpen, Blut?

978

01:06:59,840 --> 01:07:08,488

Eh, Blut kon ons helpen, maar hij kon ons niet helpen, slikt in februari '43, eh, februari

979

01:07:08,488 --> 01:07:16,671

'44 slikt. Toen was ik nog in Westerbork en Ina was nog in Westerbork. Ina had eh, was

980

01:07:16,671 --> 01:07:24,855

ziek, in het ziekenhuis , eh, transport went [smakt] van tweeduizend mensen en ze hadden

981

01:07:24,855 --> 01:07:33,038

vijftienhonderd. And then de commandant van Westerbork said, empty the hospital [smakt].

982

01:07:33,038 --> 01:07:41,408

En, alle vijfhonderd mensen uit het ziekenhuis moesten mee met het transport. De enige die

983

01:07:41,408 --> 01:07:49,870

er uitgekomen is, is Ina. Haar vader heeft ze er uit, uit kunnen werken, anders had ze naar

984

01:07:49,870 --> 01:07:56,379

Auschwitz gegaan. Eh, met that transport is Manja]’s moeder gegaan.

985

01:07:56,400 --> 01:07:57,150

Naar Auschwitz?

986

01:07:57,660 --> 01:07:59,750

Ze konden haar niet, konden haar niet hel, konden haar er niet uithalen.

987

01:07:59,750 --> 01:08:05,430

Uiteindelijk is Betja , de sister of Manja, naar Theresienstadt gekomen en is bev, is

988

01:08:05,430 --> 01:08:11,243

be, is bevrijd, naar Holland gekomen, heeft ook een betrekkelijk eh, rotleven gehad na

989

01:08:11,243 --> 01:08:16,990

de oorlog door de niet-Joodse vriend, die heeft haar in de steek gelaten. Eh, ze heeft

990

01:08:16,990 --> 01:08:22,270

een vertaalbureau gedaan en, maar ze is, nou, ze was nooit, nooit, never happy.

991

01:08:22,840 --> 01:08:25,670

En jij hebt Ina ontmoet in Westerbork?

992

01:08:25,670 --> 01:08:32,311

Eh, dus, ik, ik vertel eigenlijk aan mensen, when ik spreek, dat ik tien levens gehad heb Mijn

993

01:08:32,311 --> 01:08:38,953

eerste leven, een normaal leven in Amsterdam. Mijn tweede leven, getrouwd met Manja. Mijn derde

994

01:08:38,953 --> 01:08:45,734

leven, de oorlog breekt uit. Mijn vierde leven, ik draagde een Joodse ster. En mijn vijfde leven,

995

01:08:45,734 --> 01:08:52,446

ik, ik we, ik word bijna ge, bijna gestorven, bijna killed in, in then. M'n, mijn zesde leven,

996

01:08:52,446 --> 01:08:59,087

ik ga naar Westerbork. Mijn zevende leven, ik ga naar Bergen-Belsen. Mijn achtste leven, ik ga,

997

01:08:59,087 --> 01:09:05,519

ik word, ik word bevrijd door de Russen. Mijn achtste leven, ik word opnieuw bevrijd door de

998

01:09:05,519 --> 01:09:12,161

Amerikanen, because I always tell people, I was liberated twice, eerst door de Russen en daarna

999

01:09:12,161 --> 01:09:18,942

door de Amerikanen. Mijn ne, mijn ne, mijn achtste leven, me, mijn, mijn get. Mijn negende leven,

1000

01:09:18,942 --> 01:09:25,444

mijn verloving. Mijn tiende leven, m'n, mijn trouwdag. Mijn elfde leven, naar Amerika komen

1001

01:09:25,444 --> 01:09:28,729

en dat was really het begin van een goed leven.

1002

01:09:28,930 --> 01:09:33,270

Maar ik wil terugkomen, je ontmoette Ina in Westerbork?

1003

01:09:34,120 --> 01:09:35,090

Ja.

1004

01:09:35,090 --> 01:09:35,340

Hoe?

1005

01:09:35,340 --> 01:09:41,772

Ina came in September 194, '43 eh, [hoest] eh, with the last transport. You know,

1006

01:09:41,772 --> 01:09:47,740

her vader was president of the Jewish Community in Amsterdam, voor de oorlog.

1007

01:09:48,750 --> 01:09:48,970

Hmhm.

1008

01:09:48,970 --> 01:09:50,050

Ze was de pre, dus he was a very important man.

1009

01:09:50,050 --> 01:09:52,000

Wat was haar achternaam?

1010

01:09:52,000 --> 01:09:52,770

Soep, Abraham Soep.

1011

01:09:52,770 --> 01:09:54,400

Abraham Soep, ja.

1012

01:09:54,640 --> 01:09:58,325

Hij was lid van dit, hij was eh, but als je nagaat, voorzitter van een,

1013

01:09:58,325 --> 01:10:02,011

van een Joodse, van een Joodse Sjoel van honder, honderdduizend mensen.

1014

01:10:02,011 --> 01:10:05,489

So, he was unbelievable, he was a very interesting man [telefoon].

1015

01:10:05,490 --> 01:10:10,801

Hij was een reuze interessante man, maar hij was ook lid van de Joodse Raad Maar eh, zelfs

1016

01:10:10,801 --> 01:10:15,530

als lid van de Joodse Raad kon hij zijn eigen zoon niet hel, niet re, niet redden

1017

01:10:15,530 --> 01:10:17,290

Die is waar omgekomen?

1018

01:10:17,290 --> 01:10:17,840

In Au, Mauthausen.

1019

01:10:17,840 --> 01:10:18,820

Mauthausen, ja.

1020

01:10:18,820 --> 01:10:20,440

Ina]'s broer is in Mauthausen gestorven.

1021

01:10:20,440 --> 01:10:20,440

Ja.

1022

01:10:20,440 --> 01:10:29,382

So, [smakt] but, and het idiote is hier werkelijk dat toen eh, mijn schoonvader had ook belangen

1023

01:10:29,382 --> 01:10:37,778

hier in Amerika en zou naar Amerika gaan, en had already een visa to go to America, and then

1024

01:10:37,778 --> 01:10:45,170

is zijn zoon opgepakt. Eh, toen heeft hij willen wachten tot hij antwoorden kreeg

1025

01:10:45,170 --> 01:10:46,050

Op die zoon?

1026

01:10:46,050 --> 01:10:50,510

om hem te bevrijden en ondertussen is de groep naar Amerika gegaan zonder hem.

1027

01:10:50,510 --> 01:10:50,510

Goh.

1028

01:10:50,510 --> 01:10:53,520

Daar zo, zonder had ik hier niet gezeten.

1029

01:10:53,520 --> 01:10:56,840

Dat is de elitegroep die naar Amerika is gegaan?

1030

01:10:56,840 --> 01:10:58,150

Ja. Ja, dat is de diamantgroep.

1031

01:10:58,150 --> 01:10:59,650

Ja, de diamantgroep, ja. Ja.

1032

01:10:59,650 --> 01:11:03,710

Ja, daar had mijn schoonvader en Ina had daarbij zullen zijn [hoest].

1033

01:11:03,710 --> 01:11:07,300

So that I said, hoe gek in het leven kan gaan, zeg ik altijd.

1034

01:11:07,300 --> 01:11:10,230

Ina kwam in Westerbork en je zegt,

1035

01:11:10,410 --> 01:11:11,010

Ja.

1036

01:11:11,010 --> 01:11:11,970

ze heeft veel voor je gedaan toen?

1037

01:11:11,970 --> 01:11:15,348

Wat? Ina kwam in Westerbork en ik weet waar ze komt

1038

01:11:15,348 --> 01:11:18,660

en ik probeer in dezelfde barak te komen als haar.

1039

01:11:19,580 --> 01:11:20,010

Je kende haar al?

1040

01:11:20,010 --> 01:11:26,677

Ik had haar ontmoet [smakt], ik had haar ontmoet bij een thee, teaparty bij vrienden van ons, de

1041

01:11:26,677 --> 01:11:33,619

Bochendorfs. Eh, [smakt] ik kwam binnen en ik zie een schoonheid van een meisje zitten daar, een jong

1042

01:11:33,619 --> 01:11:40,699

meisje en ik ga naast haar zitten. I always liked young beautiful girls anyway, even when I was married

1043

01:11:40,699 --> 01:11:47,642

[hoest]. And I talked to her en the more I talked to her, I said, what a fantastic girl And I really

1044

01:11:47,642 --> 01:11:54,309

thought, I wish I was married to a girl like that Eh, and Ina has, had heard about Manja and me,

1045

01:11:54,309 --> 01:12:01,320

and to the outside world we were a fantastic couple, outgoing and charming and, eh, eh, and she right

1046

01:12:01,320 --> 01:12:07,988

away thought, they don't belong to each other. That was it. Manja was sitting on the, on, op de

1047

01:12:07,988 --> 01:12:14,862

schoot van de vader van de, van, van één van de jongens en , en eh, eh, she, and I was talking to,

1048

01:12:14,862 --> 01:12:21,667

eh, so Ina had right away forgotten about me, I had not forgotten about her. So when I came to bed,

1049

01:12:21,667 --> 01:12:28,471

when I heard that the Soep]-family is coming, I said, I want to see that girl again. And there, daar

1050

01:12:28,471 --> 01:12:32,390

staat ze, talk to her. And that was the beginning of, of

1051

01:12:32,390 --> 01:12:32,390

Goh.

1052

01:12:32,390 --> 01:12:38,370

the relationship and the book and all the letters. En eh schraapt keel]

1053

01:12:39,140 --> 01:12:40,690

In het Nederlands graag.

1054

01:12:40,690 --> 01:12:41,120

Wat?

1055

01:12:41,120 --> 01:12:42,970

Laten we Nederlands praten.

1056

01:12:42,970 --> 01:12:48,459

Ja, en dat was, op die manier heb ik meteen dus slikt een relatie gevonden, wat

1057

01:12:48,459 --> 01:12:53,880

niet gemakkelijk was. Want ik zeg, ik ben getrouwd, ik ben tien jaar jonger, ik

1058

01:12:53,880 --> 01:12:59,163

heb geen geld. And, you know, the geldsituatie is also important. Dat hoef ik

1059

01:12:59,163 --> 01:13:03,830

je niet te vertellen, als je, arm of, arm of rijk is eh, groot. Wat?

1060

01:13:03,830 --> 01:13:04,540

Tuurlijk.

1061

01:13:06,020 --> 01:13:10,686

Ja You know the, the, the, the, the big story always van

1062

01:13:10,686 --> 01:13:14,780

eh, over rabbijn Copenhagen, how they called him?

1063

01:13:14,780 --> 01:13:15,450

Nee.

1064

01:13:15,450 --> 01:13:17,280

Meneer Pastoor bij de Rijken.

1065

01:13:17,280 --> 01:13:17,280

[lacht]

1066

01:13:17,280 --> 01:13:21,090

Wat? Wat? Because hij was een pastoor, hij was eh, hij was een rabbijn in eh, in Zuid.

1067

01:13:21,090 --> 01:13:22,330

Ja, weet ik.

1068

01:13:22,330 --> 01:13:24,040

Wat? [lacht] [hoest]

1069

01:13:24,040 --> 01:13:27,940

Goed, je ging naar, naar haar op zoek in Westerbork.

1070

01:13:27,940 --> 01:13:28,630

Ja.

1071

01:13:28,750 --> 01:13:31,740

En je kreeg dus contact met een hele invloedrijke familie.

1072

01:13:31,740 --> 01:13:32,560

Ja.

1073

01:13:33,290 --> 01:13:34,210

Heeft je dat geholpen?

1074

01:13:34,210 --> 01:13:41,468

Ik was, ik was eh, [smakt] vanwege mijn eh, kennis van Hebreeuws, vanwege mijn feit dat ik

1075

01:13:41,468 --> 01:13:48,726

een accountant was, vanwege het feit dat ik eh, veel met kinderen gesproken heb, eh, toen

1076

01:13:48,726 --> 01:13:56,307

ze, eh, een vice, een vice principle van de school nodig ha, hoofd van de school nodig hadden,

1077

01:13:56,307 --> 01:14:02,919

heb ik, ben ik vice, vice principle van de scho, eh, hoofd van de school geworden.

1078

01:14:02,920 --> 01:14:03,770

In Westerbork?

1079

01:14:03,770 --> 01:14:04,440

In Westerbork.

1080

01:14:04,440 --> 01:14:04,440

Ja.

1081

01:14:04,440 --> 01:14:06,980

And that was a fantastische job voor mij.

1082

01:14:06,980 --> 01:14:07,140

Tuurlijk.

1083

01:14:07,140 --> 01:14:12,208

[hoest] Because there I had a, first of all, ik had een schrijfmachine Als je liefdesbrieven

1084

01:14:12,208 --> 01:14:16,460

wil schrijven en je moet ze met de hand schrijven, dat is niet zo gemakkelijk.

1085

01:14:16,460 --> 01:14:17,610

Oké.

1086

01:14:17,610 --> 01:14:26,162

Maar om te tijpen. Ik heb vellen after vellen geschreven op een machine in, in eh, op, als ik klaar

1087

01:14:26,162 --> 01:14:34,110

was op de, op de, op de school [hoest]. En slikt daarna ben ik hoofd van de school geworden.

1088

01:14:35,180 --> 01:14:36,150

Ja.

1089

01:14:36,150 --> 01:14:43,817

En eh, tot ik in begin maart naar Bergen-Belsen gegaan ben en ik heb nog een brief, wat

1090

01:14:43,817 --> 01:14:50,780

een unbelievable brief is van het hoofd van de school, rabbijn dokter Auchapfel

1091

01:14:50,780 --> 01:14:51,360

Ja.

1092

01:14:51,360 --> 01:14:54,230

uit Berlijn, die het hoofd van de school geworden is na mij.

1093

01:14:54,230 --> 01:14:54,420

Ja.

1094

01:14:54,420 --> 01:15:01,427

Waarin hij mij een Duitse brief geschreven heeft. Eh, waarin hij more or less in het Duits schrijft,

1095

01:15:01,427 --> 01:15:08,013

eh, je hebt een fantastische job gedaan in school, ik hoop dat je op de volgende school net zo

1096

01:15:08,013 --> 01:15:13,900

hard kan werken, ik wens je een, nice trip Two weeks later he was send to Auschwitz

1097

01:15:13,900 --> 01:15:15,510

Ina ging ook naar Bergen-Belsen?

1098

01:15:16,660 --> 01:15:23,597

Met, Ina is pas in mei gekomen en ik heb van ap, van, van februari tot m, tot mei

1099

01:15:23,597 --> 01:15:30,785

brieven geschreven aan Ina in de hoop that one day zou ze komen en dat ze mijn brieven

1100

01:15:30,785 --> 01:15:36,970

kan ontvangen Tot ze finally gekomen is en daar de brieven gekregen heeft

1101

01:15:39,470 --> 01:15:43,310

Maar je ouders werden gestuurd naar Sobibor.

1102

01:15:44,450 --> 01:15:51,479

Mijn ouders zijn dus naar Sobibor gegaan in July, kort nadat ik gekomen ben in Westerbork. And

1103

01:15:51,479 --> 01:15:58,433

like I say, we had, we had no knowledge. Als je, als ik, als ik nog die brief zie in, in mijn

1104

01:15:58,433 --> 01:16:05,537

boek waarin ik schrijf tegen Ina, zes maanden later, ik moest vandaag weer een transport naar

1105

01:16:05,537 --> 01:16:12,566

de trein brengen en als je nadenkt dat, mijn ouders zijn nu weg zes maanden, ik hoop dat zij,

1106

01:16:12,566 --> 01:16:17,949

ze niet te hard hoeven te werken Wij wisten niet We, niemand wist het.

1107

01:16:17,950 --> 01:16:19,690

Je bracht ze naar de trein?

1108

01:16:19,690 --> 01:16:19,690

Hè?

1109

01:16:19,690 --> 01:16:19,690

Je bracht ze naar de trein?

1110

01:16:19,690 --> 01:16:22,300

Ja, ik heb ze naar de trein ge

1111

01:16:22,300 --> 01:16:22,670

Vertel, vertel.

1112

01:16:22,670 --> 01:16:28,780

naar de trein, ik heb ze in de trein gestopt. Ik had nog een mooi plaatsje gevonden voor ze.

1113

01:16:28,780 --> 01:16:28,780

Vertel.

1114

01:16:28,780 --> 01:16:33,780

Ja. Eh, zodra de, de, een eh, als je mensen naar de trein brengt, dan kan je meteen eh mensen

1115

01:16:33,780 --> 01:16:38,675

in de trein brengen. Ik heb ze tot op, in de trein gebracht en ik heb ze meteen in een goede,

1116

01:16:38,675 --> 01:16:43,570

goede hoek, ge, goede hoek kunnen la, laten zitten, dat ze, dat ze niet in het midden hoefden

1117

01:16:43,570 --> 01:16:48,465

te zitten. Dat ze niet bij de, bij de wc hoefden. Dat was no wc, dat was een, alleen maar een

1118

01:16:48,465 --> 01:16:52,359

pot. Dat ze niet bij de pot hoefden te zitten. Things like that, you know.

1119

01:16:52,360 --> 01:16:53,170

Maar hoe kwam je aan die klus?

1120

01:16:53,170 --> 01:16:53,500

Aan de job?

1121

01:16:53,500 --> 01:16:53,500

Ja.

1122

01:16:53,500 --> 01:16:59,025

Because ik eh, slikt because ik was een sterke, nog een

1123

01:16:59,025 --> 01:17:04,350

sterke man and they needed strong, strong men to help

1124

01:17:04,350 --> 01:17:11,690

Kan je preciezer vertellen?

1125

01:17:12,150 --> 01:17:18,530

Kan je niet precies vertellen? Ik, ik eh, eh, jonge mensen, en ik was dan een betrekkelijke jo

1126

01:17:18,530 --> 01:17:20,280

Nee, maar waar gaf je je op?

1127

01:17:20,320 --> 01:17:20,660

Wat?

1128

01:17:20,660 --> 01:17:22,440

Bij wie kon je je opgeven?

1129

01:17:22,680 --> 01:17:27,929

Nou, je werd niet opgegeven, je werd, je werd opgegeven. Je werd opgegeven Eh, mijn eh,

1130

01:17:27,929 --> 01:17:33,120

ze, ze zochten naar mensen, strong, eh, strong, strong young me, people. Don't forget

1131

01:17:33,120 --> 01:17:46,390

Nederlands alsjeblieft.

1132

01:17:46,390 --> 01:17:52,590

Alle, alle Nederlands, nee, alle, alle sterkere jongere mensen zijn meteen weggestuurd

1133

01:17:53,100 --> 01:17:53,560

Ja.

1134

01:17:53,560 --> 01:18:02,468

So, je moest, de, de feit , de, de, de, de , ik vertel het eigenlijk op die manier

1135

01:18:02,468 --> 01:18:10,400

te, aan mensen. In Westerbork leefde je twee dagen , dinsdag en woensdag.

1136

01:18:10,400 --> 01:18:10,820

Ja.

1137

01:18:10,820 --> 01:18:19,073

Then je had no zorgen, want donderdag begon je te beven , because next Tuesday a transport

1138

01:18:19,073 --> 01:18:27,147

will go. Op vrijdag kreeg je de mededeling, je moet klaar zijn om dinsdag weg, weggestuurd

1139

01:18:27,147 --> 01:18:34,952

te worden Op zaterdag probeerde je alles om eruit te komen Op zondag werd je verteld,

1140

01:18:34,952 --> 01:18:42,757

je kan er niet uitkomen. Op maandag begon je te pakken en dinsdagmorgen, zes uur, het

1141

01:18:42,757 --> 01:18:48,230

transport left. En dan dinsdag en woensdag waren goede dagen.

1142

01:18:49,320 --> 01:18:53,700

Maar wat was de dag waarop jij wist dat je dat voor je ouders kon doen?

1143

01:18:53,700 --> 01:18:53,700

Eh, I would say, already

1144

01:18:53,700 --> 01:18:54,460

Nederlands alsjeblieft.

1145

01:18:54,460 --> 01:18:55,560

De donderdag of vrijdag.

1146

01:18:55,560 --> 01:18:55,740

De donderdag of vrijdag.

1147

01:18:55,740 --> 01:19:00,288

Ja , then wisten we al dat het, het Eh, en dat hoorden we

1148

01:19:00,288 --> 01:19:04,680

van die en van die en zeggen, dat is een mooi transport.

1149

01:19:04,700 --> 01:19:10,560

Maar wanneer wist jij dat jij dat voor je ouders kon doen?

1150

01:19:10,610 --> 01:19:16,302

Dat ik ze naar de trein kon brengen? Dat wist ik niet Dat, dat, dat , ik

1151

01:19:16,302 --> 01:19:21,840

was die, die, die, in die weken already, meestal dat ik dinsdag helpte.

1152

01:19:21,840 --> 01:19:22,330

Oké.

1153

01:19:22,330 --> 01:19:25,560

Ja. Ik heb meestal geholpen hè, mensen naar de trein brengen.

1154

01:19:26,470 --> 01:19:26,950

Oké.

1155

01:19:26,950 --> 01:19:27,820

Ja.

1156

01:19:28,060 --> 01:19:29,660

Dat maakt het duidelijk.

1157

01:19:29,660 --> 01:19:29,830

Hè?

1158

01:19:29,830 --> 01:19:31,870

Dat maakt het duidelijk.

1159

01:19:31,870 --> 01:19:33,080

Ja, I know, ja.

1160

01:19:33,080 --> 01:19:34,520

[lacht] Dat vroeg ik.

1161

01:19:36,040 --> 01:19:37,250

Ja, I know.

1162

01:19:37,250 --> 01:19:37,630

[lacht]

1163

01:19:37,630 --> 01:19:37,810

Ja.

1164

01:19:37,810 --> 01:19:38,410

Goed, Bergen-Belsen.

1165

01:19:38,410 --> 01:19:39,020

Ja.

1166

01:19:39,020 --> 01:19:44,720

Was je bezorgd over hoe het met je ouders was?

1167

01:19:45,760 --> 01:19:59,280

No, not really. I eh, we had just, we had absolute geen, ik zou zeggen, pas in september 1944

1168

01:20:00,000 --> 01:20:00,600

Ja.

1169

01:20:00,600 --> 01:20:07,574

[smakt] Oktober, oktober '44 zijn transporten uit Auschwitz in Bergen-Belsen gekomen en toen

1170

01:20:07,574 --> 01:20:14,030

is, dat is that time dat eh, in eh, maybe a little bit later, Anne Frank gekomen is uit

1171

01:20:14,380 --> 01:20:15,000

Auschwitz.

1172

01:20:15,000 --> 01:20:20,791

Uit Auschwitz naar Bergen-Belsen en dat Anne Frank door de wire aan haar vriendin geze,

1173

01:20:20,791 --> 01:20:26,650

verteld heeft wat er gebeurd is. And you know what we zegde? Dat vertellen ze ons alleen

1174

01:20:26,650 --> 01:20:31,310

maar om, om ons bang te maken. We konden niet geloven dat dit happend.

1175

01:20:31,310 --> 01:20:32,310

Ook niet in Bergen-Belsen?

1176

01:20:32,310 --> 01:20:37,222

Ook niet in Bergen, and then, ja, later of course. We, we hebben moeten, moeten geloven.

1177

01:20:37,222 --> 01:20:41,911

We moesten het almost geloven. We, we hebben ni, dat was de eerste keer dat ik denk,

1178

01:20:41,911 --> 01:20:46,768

maar dan, then aan de andere kant, ik zeg, ja, maar, maar mijn ouders zijn naar Sobibor

1179

01:20:46,768 --> 01:20:49,950

gegaan. Maybe dat was een, maybe het was een labour camp.

1180

01:20:49,950 --> 01:20:49,950

Oké.

1181

01:20:52,560 --> 01:20:54,950

Ik heb het pas na de oorlog gehoord.

1182

01:20:54,950 --> 01:20:58,910

Wanneer heb je het gehoord?

1183

01:20:59,070 --> 01:21:11,720

Eh, eh, ik zou zeggen eh, pas toen ik in Eindhoven terecht kwam.

1184

01:21:11,720 --> 01:21:12,810

Toen je terugkwam?

1185

01:21:12,810 --> 01:21:18,711

Toen ik terugkwam, ja. Because the, toen we onder de Russen waren, hadden we toch bijna

1186

01:21:18,711 --> 01:21:24,544

geen contact met any, anybody. We didn't know what was happening. That was, we waren

1187

01:21:24,544 --> 01:21:29,360

eh, we waren ongelooflijk bang onder de Russen, toen we send to Russia.

1188

01:21:29,360 --> 01:21:32,130

Ja , in Treubitz. Ja.

1189

01:21:32,130 --> 01:21:38,890

Ja. Daarom zeg ik altijd, ik ben twee maal ge, twee maal eh, liberated, voor de second time.

1190

01:21:38,890 --> 01:21:41,440

Ja. En in Eindhoven, toen?

1191

01:21:41,440 --> 01:21:47,320

In Eindhoven, ze, ben ik in een eh, ziekenhuis terechtgekomen en eh, mij,

1192

01:21:47,320 --> 01:21:53,121

mijn gewicht was down to honderd pond. Eh, ik was, ik had pleuritis. Eh,

1193

01:21:53,121 --> 01:21:58,680

ik was een skeleton en daar is mijn zuster gekomen om me te bezoeken.

1194

01:21:58,680 --> 01:21:59,370

Ja.

1195

01:21:59,370 --> 01:22:03,330

En in de movie kan je zien dat mijn zuster zegt, god,

1196

01:22:03,330 --> 01:22:03,980

Ja.

1197

01:22:03,980 --> 01:22:09,290

dat is, is dat m'n broer.

1198

01:22:09,290 --> 01:22:13,290

Jij lag in het ziekenhuis, wat kwam je zuster doen?

1199

01:22:13,290 --> 01:22:18,940

Zeggen, eh zien, zien of ik nog leefde.

1200

01:22:18,940 --> 01:22:19,500

Ja?

1201

01:22:19,500 --> 01:22:21,570

Dat was Betty.

1202

01:22:21,850 --> 01:22:22,450

En toen?

1203

01:22:23,650 --> 01:22:28,469

Nou, en dat, dan zij kon me vertellen dat ze Manja gesproken had, dat ze Ina gesproken

1204

01:22:28,469 --> 01:22:33,344

had, dat ze Manja gesproken had, dat ze alles wist van ons en ik wist niks van haar. Ik

1205

01:22:33,344 --> 01:22:37,940

wist helemaal niet dat haar man gefusilleerd was. Dat heeft ze me moeten vertellen

1206

01:22:38,990 --> 01:22:44,609

En daarna ben ik, ben ik dus van Eindhoven naar Amsterdam gekomen en daar ben ik,

1207

01:22:44,609 --> 01:22:50,366

ben ik bij een, in een, eh, bij een, bij iemand thuis gekomen. We zijn, ik ben niet

1208

01:22:50,366 --> 01:22:56,191

met Manja samen geweest. Niet meer, niet meer, niet meer in dezelfde, niet samen met

1209

01:22:56,191 --> 01:23:01,879

Manja gegaan. We waren samen in Eindhoven, Manja en ik [hoest]. Manja is bij v, bij

1210

01:23:01,879 --> 01:23:06,540

vrienden gegaan en ik ben weer bij andere, bij andere mensen gegaan.

1211

01:23:06,760 --> 01:23:09,270

Maar wanneer hoorde je van je ouders?

1212

01:23:10,310 --> 01:23:14,108

Eh, van, van, eh, ik geloof van Betty, van mijn zuster

1213

01:23:14,108 --> 01:23:17,700

Betty. Die moet, dat moet ik toen al gehoord hebben.

1214

01:23:18,130 --> 01:23:19,780

Dat ze vermoord waren?

1215

01:23:19,780 --> 01:23:28,630

Ja, ja, ja So eh,

1216

01:23:28,630 --> 01:23:30,840

Kan je je niet herinneren?

1217

01:23:30,840 --> 01:23:31,650

Nee, kan ik me absoluut niet herinneren. Eh, eh, let me say it this way,

1218

01:23:31,650 --> 01:23:36,480

toen ik in Eindhoven was en [smakt] en hoorde van iedereen die gestorven

1219

01:23:36,480 --> 01:23:40,170

is, toen wist ik dat het, dat er geen kans meer was So

1220

01:23:40,170 --> 01:23:46,030

In het proces rond Demjanjuk

1221

01:23:46,030 --> 01:23:46,450

Ja.

1222

01:23:46,450 --> 01:23:48,230

Ben jij Nebenklager.

1223

01:23:48,230 --> 01:23:49,030

Ja. I know it

1224

01:23:49,030 --> 01:23:51,810

Kun je je gedachten daar omheen vertellen?

1225

01:23:54,540 --> 01:24:02,786

Eh, eh, first of all I, o, nou, dat moet ik het Hollands zeggen, de eh, dat is ongeveer het enige

1226

01:24:02,786 --> 01:24:10,699

wat ik nog kan doen in een proces wat, waar er duizenden aanklagers zijn . Eh, het feit dat ik

1227

01:24:10,699 --> 01:24:18,612

in leven ben en kan, en kan doen en zeggen is, is, is, is ongelooflijk belangrijk voor mij. Eh,

1228

01:24:18,612 --> 01:24:26,608

eh, de , de man die het doet is de, is, is, heeft een hele goede job gedaan, die heeft een, is

1229

01:24:26,608 --> 01:24:34,521

hier geweest. Hij was very, is heel bijzonder geweest en eh, maar voor de rest, I mean, eh, de

1230

01:24:34,521 --> 01:24:42,434

, is eigenlijk zo onbelangrijk . Dat ze, dat ze , er is so much . Er is , de de hele Holocaust

1231

01:24:42,434 --> 01:24:51,180

is , is zo iets unbelievable . Ik vertel het altijd hier als ik, schrikken mensen, het is zo ongelooflijk,

1232

01:24:51,180 --> 01:24:59,509

ik kan me niet voorstellen dat dit gebeurd is. En ik lees boeken en ik lees boeken en ik lees boeken

1233

01:24:59,509 --> 01:25:08,006

. Iedere keer lees ik een ander boek, een unbelievable boek en iedere geschiedenis is, is fantastisch,

1234

01:25:08,006 --> 01:25:15,919

maar als je hem hiermee, me, eh kijk maar even hier, al deze boeken. Ga naar boven, daar heb je

1235

01:25:15,919 --> 01:25:24,081

een andere duizend boeken . well just take a book and read it and didn't read it yet. Dus iedere

1236

01:25:24,081 --> 01:25:32,244

story is an unbelievable story. Eh, de story of Sobibor is an unbelievable story. Ik heb de boeken

1237

01:25:32,244 --> 01:25:35,409

van, van Elie Cohen heb ik verslonden.

1238

01:25:35,730 --> 01:25:36,160

Ja.

1239

01:25:36,160 --> 01:25:39,877

You know? Daarna wist ik alles van, dus nou weet ik, ik weet alles

1240

01:25:39,877 --> 01:25:43,200

van Sobibor . Het is een ander, het was een ander kamp . En

1241

01:25:43,900 --> 01:25:48,880

Ja, maar als je goed kijkt naar Elie Cohen, die is daar ook niet geweest.

1242

01:25:48,880 --> 01:25:53,283

Nee, I know , but he eh, but he heeft toch een goed vers, verslag

1243

01:25:53,283 --> 01:25:56,670

gegeven van alles, in de tijd dat niemand het did.

1244

01:25:56,670 --> 01:25:57,040

Absoluut.

1245

01:25:57,040 --> 01:26:03,980

Absoluut. Toen nobody nog wro, de, be, erover geschreven heeft, heeft hij erover geschreven.

1246

01:26:03,980 --> 01:26:04,530

Absoluut.

1247

01:26:04,530 --> 01:26:14,479

So, as a, wat dat betreft eh, that. So, [hoest] but [hoest] , so is een goede, be, is ongeveer het

1248

01:26:14,479 --> 01:26:24,627

enige wat ik kan vo, kan doen voor de nagedachtenis van mijn ouders. That is the way I look at it, you

1249

01:26:24,627 --> 01:26:34,974

know? Eh, eh, on the other hand, ik heb een, eh, een ongelooflijk geluk, eh, als je ziet, ik wou deze,

1250

01:26:34,974 --> 01:26:43,630

deze picture of my vader. Kan je die daar zetten, kan je straks even zien, die daar is.

1251

01:26:43,630 --> 01:26:44,000

Ja.

1252

01:26:44,000 --> 01:26:51,271

Dit is een, dit is een, een eh, een picture with een, eh, dat is een eh, eh, een tekening

1253

01:26:51,271 --> 01:26:57,890

gemaakt door de man, door de niet-Joodse man van mijn zuster Betty, na de oorlog.

1254

01:26:57,890 --> 01:26:59,490

Ja. Uit zijn hoofd?

1255

01:26:59,490 --> 01:27:00,210

Een fantastische tekening.

1256

01:27:00,210 --> 01:27:04,480

Jaap, je wilde nog vertellen over Westerbork.

1257

01:27:04,480 --> 01:27:05,300

Over Westerbork of Bergen-Belsen?

1258

01:27:05,300 --> 01:27:06,690

Nee, over Bergen-Belsen, ja.

1259

01:27:06,690 --> 01:27:07,790

Hè, Bergen-Belsen.

1260

01:27:07,790 --> 01:27:08,010

Vertel maar, sorry.

1261

01:27:08,010 --> 01:27:10,950

Ja, Bergen-Belsen was of course a privilege camp.

1262

01:27:10,950 --> 01:27:11,180

Nederlands.

1263

01:27:11,180 --> 01:27:18,332

Ja. Hè? In het Nederlands, o ja. De, ik vertel het tegen de, hier als ik spreek zeg

1264

01:27:18,332 --> 01:27:25,910

ik altijd, we zijn ongelu, ongelukkig, we were very [gekraak] we, we zijn hele bijzondere

1265

01:27:25,910 --> 01:27:31,530

mensen geweest om gekozen te worden om naar Bergen-Belsen te gaan.

1266

01:27:31,530 --> 01:27:32,200

Ja.

1267

01:27:32,200 --> 01:27:39,342

Want van uit Westerbork, negentig procent van de mensen zijn naar de extermination

1268

01:27:39,342 --> 01:27:45,710

camps gegaan, Auschwitz, Sobibor en maar tien procent naar Bergen-Belsen.

1269

01:27:45,710 --> 01:27:46,180

Ja.

1270

01:27:46,180 --> 01:27:52,698

Eh, en of course also Theresienstadt, maar Theresienstadt is uiteindelijk ook voor een, voor de, voor

1271

01:27:52,698 --> 01:27:59,153

minstens de helft van de mensen eh, Auschwitz geworden, wat uit Theresienstadt maar, maar om zo, eh,

1272

01:27:59,153 --> 01:28:05,220

be, iedereen wist eigenlijk dat Bergen-Belsen een, een pe, een so called, privileged camp was.

1273

01:28:05,850 --> 01:28:06,080

Ja.

1274

01:28:06,080 --> 01:28:11,397

How privileged it was, it was only privileged in naam, basically,

1275

01:28:11,397 --> 01:28:15,570

het, dat, het was eh, het resultaat was hetzelfde.

1276

01:28:15,570 --> 01:28:15,760

Moord.

1277

01:28:15,760 --> 01:28:23,152

Ik geloof dat in, in Bergen-Belsen ongeveer tien procent eh, mensen eh, eh, het

1278

01:28:23,152 --> 01:28:29,990

overleefd hebben en eh, en in eh, Auschwitz ongeveer twee of drie procent.

1279

01:28:30,480 --> 01:28:30,620

Ja.

1280

01:28:30,620 --> 01:28:37,462

Eh, in fact wat ik altijd al de mensen vertel die ik, je, je kan spreken en spreken over de oorlog

1281

01:28:37,462 --> 01:28:44,025

[smakt] en [smakt] als je nagaat dat honderdenvierduizend mensen uit Westerbork weggegaan zijn

1282

01:28:44,025 --> 01:28:50,030

en dat eh, tweeduizend mensen teruggekomen zijn , dat is toch een ongelooflijk nummer?

1283

01:28:50,030 --> 01:28:50,550

Verschrikkelijk.

1284

01:28:50,650 --> 01:28:56,062

Als ik, als ik spreek voor kinderen, dan zeg ik, denk even na, er gaan in air, in

1285

01:28:56,062 --> 01:29:01,408

een airplane en daar honderdvier, honderdvier mensen en twee mensen komen terug,

1286

01:29:01,408 --> 01:29:06,220

is dat een wonder? Dan kijken ze me aan en begrijpen helemaal niet. Hè.

1287

01:29:06,220 --> 01:29:08,680

Waar je het over hebt.

1288

01:29:08,680 --> 01:29:08,800

Wat?

1289

01:29:08,800 --> 01:29:09,060

Ja.

1290

01:29:09,060 --> 01:29:16,305

So, eh, maar Bergen-Belsen was eh, . maar zelfs in Bergen-Belsen moest je gelukkig

1291

01:29:16,305 --> 01:29:24,081

zijn. Ik ben in wer, in Bergen-Belsen, na twee weken hebben ze me in een outser, outside

1292

01:29:24,081 --> 01:29:31,592

commando gezet met Germ, met eh, met eh, honden , werken van 's morgens zes uur tot

1293

01:29:31,592 --> 01:29:37,690

's avonds zes uur. Eh, eh, om, om eh, om bomen, de bomen te hakken.

1294

01:29:37,710 --> 01:29:38,200

Hmhm.

1295

01:29:38,780 --> 01:29:42,800

Eh, ik geloof niet dat iemand die daar gewerkt heeft, dat overleefd heeft.

1296

01:29:42,800 --> 01:29:43,340

Maar jij.

1297

01:29:43,340 --> 01:29:48,960

Maar na twee weken ben ik eruitgego, ben ik er, was ik, was ik een kans. Hoe komt het

1298

01:29:48,960 --> 01:29:54,250

dat ik een kans heb om eruit te komen? Dan, ze hadden mensen nodig in de keuken.

1299

01:29:54,290 --> 01:29:54,740

Ja.

1300

01:29:54,740 --> 01:30:01,588

En eh ze vroegen mensen of, of ze keukenwerk kenden. Weet je wat ik gezegd heb? Ik ken keuken, ik was

1301

01:30:01,588 --> 01:30:07,900

in het Carlton Hotel in Amsterdam voor twee jaar . Ik heb de keuken helemaal niet gezien daar.

1302

01:30:07,900 --> 01:30:10,780

Natuurlijk niet.

1303

01:30:10,780 --> 01:30:14,370

Dit bewijst ook hoe je in de kampen ook je hersens moest gebruiken.

1304

01:30:14,370 --> 01:30:15,710

Om eruit te komen, om

1305

01:30:15,710 --> 01:30:16,770

Ja, je moest, je moest ieder moment,

1306

01:30:16,770 --> 01:30:17,510

Om toch wat

1307

01:30:17,510 --> 01:30:20,640

zelfs bijvoorbeeld als je in de rij, rij stond

1308

01:30:20,640 --> 01:30:21,550

Ja.

1309

01:30:22,650 --> 01:30:27,605

[smakt] moet je naar de, moet je naar de Duitsers kijken, moet je naar de, niet kijken?

1310

01:30:27,605 --> 01:30:32,390

Hoe moet je, hoe moet je zoek, eh, je had to be op je qui-vive every, every moment.

1311

01:30:32,390 --> 01:30:33,170

Je moest altijd oppassen.

1312

01:30:33,170 --> 01:30:39,932

Zo, eh. Wat dat betreft that. En, but Bergen-Belsen is van langzaam erger geworden en of course de,

1313

01:30:39,932 --> 01:30:46,762

de, de, de, als je ziek werd and eh, je was doodsbang. Ik herinner me dat ik iedere, iedere ochtend

1314

01:30:46,762 --> 01:30:53,593

en iedere avond nam ik mijn koorts , te zien of ik koorts had . Just to, to see if I was still okay.

1315

01:30:53,593 --> 01:31:00,287

En eh, so that was Bergen-Belsen. Maar aan de andere kant, als ik de verhalen hoor van Auschwitz,

1316

01:31:00,287 --> 01:31:07,118

dat was allemaal erger. Was allemaal erger. De, be, Bergen-Belsen was voor sommige mensen heel erg,

1317

01:31:07,118 --> 01:31:13,880

voor andere mensen veel minder erg. Het was voor mij not to erg, omdat ik in de keuken gewerkt heb.

1318

01:31:13,880 --> 01:31:19,550

Nou heb ik in de keuken gewerkt van drie uur 's morgens tot acht uur 's avonds.

1319

01:31:19,550 --> 01:31:19,550

Dat is lang.

1320

01:31:19,550 --> 01:31:25,330

Eh, weet je hoe de wereld er uitziet om drie uur 's morgens?

1321

01:31:25,330 --> 01:31:25,330

Donker.

1322

01:31:25,330 --> 01:31:31,526

Niet, niet zo mooi [lacht]. Iedere keer I walked eh, ging, ging ik met hele groepen mensen naar de

1323

01:31:31,526 --> 01:31:37,470

keuken in Bergen-Belsen. En ik maakte, ik heb, daar heb ik tenminste behoorlijk eten gekregen.

1324

01:31:37,470 --> 01:31:39,720

Ja, dat was natuurlijk het voordeel.

1325

01:31:39,720 --> 01:31:44,168

En niet alleen dat, we konden ook eten smokkelen in de kampen, met alle

1326

01:31:44,168 --> 01:31:48,370

risico's. Eén vrouw is, is ontdekt en is naar Auschwitz gestuurd.

1327

01:31:48,370 --> 01:31:49,090

Hmhm.

1328

01:31:49,090 --> 01:31:54,389

Alle risico's daaraan verbonden. Maar op die manier heb ik ge, praktisch

1329

01:31:54,389 --> 01:32:00,046

iedere dag suiker in het kamp gebracht . Ik zeg altijd, dat is de manier waarop

1330

01:32:00,046 --> 01:32:04,629

ik eh, tegen, wat gedaan heb tegen de Duitsers. De enige manier.

1331

01:32:04,630 --> 01:32:06,340

Ina was daar ook?

1332

01:32:06,340 --> 01:32:13,361

Maar je moe, je moest zo goe, zo onge, gelukkig zijn in every, in, in almost ever, eh, iedere

1333

01:32:13,361 --> 01:32:20,534

stap die je deed moet je denken, is dit de juiste stap en dat, dat. Ik geef één voorbeeld wat

1334

01:32:20,534 --> 01:32:27,858

is o, ge, me gebeurd. Toen ik eh, [smakt] eh, toen we, toen we in de treinreis van Bergen-Belsen

1335

01:32:27,858 --> 01:32:34,880

naar Treublitz gegaan zijn, naar de, de be, voor we bevrijd zijn. Na vier dagen is onze boom,

1336

01:32:34,880 --> 01:32:41,902

eh, onze trein eh, gebombardeerd en iedereen moest out de trein en in de bijgaande bos zich

1337

01:32:41,902 --> 01:32:48,999

verbergen tot het luchtalarm over was en dan moesten we weer terug naar de treinen. Maar Manja

1338

01:32:48,999 --> 01:32:56,097

was, had fleu, had pleu, eh, had eh, vlektyfus en moest in de trein blijven. Maar ik moest uit

1339

01:32:56,097 --> 01:33:03,421

de trein. Ik ben uit de trein gegaan met een jonge vrouw en twee chaloetsiem . Eh, een, een jonge

1340

01:33:03,421 --> 01:33:10,594

vrouw, Mary IJl van mijn Insurance company in Amsterdam. En we zijn in het bos gegaan en nadat

1341

01:33:10,594 --> 01:33:15,200

het luchtalarm over was, everybody back to the train [smakt].

1342

01:33:15,200 --> 01:33:21,601

En de twee jongens en IJl zegt, we gaan niet terug naar de trein . De Engelse leger is

1343

01:33:21,601 --> 01:33:28,002

dertig mile away from hier, vanavond zijn we vrij. Ik zei, ik moet terug, want Manja is

1344

01:33:28,002 --> 01:33:34,404

in de trein. Ik ben naar de trein gegaan, heb de trein gehaald. Na de oorlog is de man,

1345

01:33:34,404 --> 01:33:40,805

is de broer van de, van het meisje bij me gekomen en ik heb hem precies verteld waar ik

1346

01:33:40,805 --> 01:33:46,029

zijn zuster heb achtergelaten. Zijn zuster is nooit gevonden [gekraak].

1347

01:33:46,410 --> 01:33:46,700

En jij bent teruggegaan?

1348

01:33:46,700 --> 01:33:46,700

Ik vertel altijd de story,

1349

01:33:46,700 --> 01:33:50,150

Pas op, pas even op.

1350

01:33:50,150 --> 01:33:53,370

ik vertel de story, want ik heb het , ik

1351

01:33:53,370 --> 01:33:54,100

Doe dat even

1352

01:33:54,100 --> 01:33:55,040

Ik heb iets gedaan,

1353

01:33:55,040 --> 01:33:55,040

Ja.

1354

01:33:55,040 --> 01:33:56,650

wat je, wat je niet moest doen.

1355

01:33:56,650 --> 01:33:57,260

Teruggaan.

1356

01:33:57,260 --> 01:34:03,560

En ik heb geleefd en zij heeft dit, op die manier wat ze dacht dat het beste was en is gestorven.

1357

01:34:03,560 --> 01:34:05,330

Dood.

1358

01:34:05,330 --> 01:34:08,280

Geluk, geluk, geluk. So that was de hele, hele oorlog.

1359

01:34:08,280 --> 01:34:08,280

Tuurlijk.

1360

01:34:08,280 --> 01:34:15,112

Dat was een eh, o. So, en, en wat ik we, het meest belangrijke wat ik eigenlijk

1361

01:34:15,112 --> 01:34:21,858

alle mensen hier vertel is, om de oorlog te overleven, je needed zesennegentig

1362

01:34:21,858 --> 01:34:26,270

procent luck . Het is unbelie, ongelooflijk nummer.

1363

01:34:26,270 --> 01:34:29,960

Ja. Manja was bij je, al die tijd?

1364

01:34:29,960 --> 01:34:30,380

Hm?

1365

01:34:30,380 --> 01:34:33,340

Manja was in de buurt al die tijd?

1366

01:34:33,340 --> 01:34:33,730

Manja was wat?

1367

01:34:33,730 --> 01:34:35,650

Was in de buurt al die tijd?

1368

01:34:35,650 --> 01:34:42,090

Ja [smakt], zij was in, in de, in de, ze was in de trein met mij, is bevrijd in de trein.

1369

01:34:42,090 --> 01:34:48,170

Heeft ook vlektyfus gehad, in Treubitz en we hebben elkaar geregeld gesproken en eh,

1370

01:34:48,170 --> 01:34:52,450

Nee, ik bedoel, in Bergen-Belsen, was Manja toen met je?

1371

01:34:52,520 --> 01:34:58,267

O ja, all the time. We hebben geregeld eigenlijk. Eh, ze is speciaal in

1372

01:34:58,267 --> 01:35:03,610

Bergen-Belsen, ze, she didn't want to, to be eh, she was afraid.

1373

01:35:03,610 --> 01:35:03,830

Nederlands.

1374

01:35:03,830 --> 01:35:11,077

Wat? Ze was echt, ze was echt bang dat de Duitsers eh, eh, eh, zouden kwalijk nemen dat

1375

01:35:11,077 --> 01:35:18,159

ik haar met een ander zie, zag . De, de speciaal, you know, we hadden de problemen ook

1376

01:35:18,159 --> 01:35:24,830

met de, de m, de Duitse, de Griekse Joden in Bergen-Belsen waren heel belangrijk.

1377

01:35:24,830 --> 01:35:31,191

Griekse Jo, Griekse Joden hadden een reuze belangrijke taak in Bergen-Belsen en waar de, wa,

1378

01:35:31,191 --> 01:35:37,898

waren in, helemaal in charge en, en zoals in iedere eh, gele, aangelegenheid dee, waren ze altijd

1379

01:35:37,898 --> 01:35:43,430

helemaal te, om alle Grieken meer te bester, beschermen dan de Hollandse Joden.

1380

01:35:43,430 --> 01:35:48,120

Maar in Bergen-Belsen werden niet mannen en vrouwen apart gehouden?

1381

01:35:48,120 --> 01:35:49,110

Hè?

1382

01:35:49,300 --> 01:35:52,790

In Bergen-Belsen werden niet mannen en vrouwen apart gehouden?

1383

01:35:52,850 --> 01:36:00,640

O ja. Je, je, je, we, we woonden apart . We hadden een vrouwenkamp en een mannenkamp.

1384

01:36:00,660 --> 01:36:01,600

Vertel?

1385

01:36:02,720 --> 01:36:04,330

Ja, helemaal apart .

1386

01:36:04,330 --> 01:36:05,890

Hoe zag je dan Manja?

1387

01:36:05,890 --> 01:36:12,108

Nou, eh, for example, ik had een eh, mannenkamp met, als ik om acht uur 's avonds terugkwam

1388

01:36:12,108 --> 01:36:18,193

van de keuken, dan eh, vond ik onder mijn matras een brief die Ina geschreven had en heb ik

1389

01:36:18,193 --> 01:36:24,211

een brief geschreven en die heb ik onder het matras gelegd en het hoofd van de keuken, van

1390

01:36:24,211 --> 01:36:30,295

de ke, van de eh, eh, plaats waar we, waar we onze slaapkamer, slaap hadden, zorgde dat Ina

1391

01:36:30,295 --> 01:36:35,110

weer de brief kreeg. De, op die manier hebben we onze brieven gewisseld.

1392

01:36:35,110 --> 01:36:37,460

Maar ik had het nu over Manja.

1393

01:36:37,460 --> 01:36:38,200

Ja [smakt].

1394

01:36:39,220 --> 01:36:40,700

Hoe had je contact met haar?

1395

01:36:41,530 --> 01:36:47,009

Eh, first of all, I, ik heb altijd iedere keer, eh, suiker meegebracht voor Ina en voor,

1396

01:36:47,009 --> 01:36:52,366

voor Manja, so they, they both got it that way. So, de, als ik terugkwam van de keuken,

1397

01:36:52,366 --> 01:36:56,800

had ik een zakje met suiker voor Ina en een zakje met suiker voor Manja.

1398

01:36:57,760 --> 01:36:57,860

Ach.

1399

01:36:57,860 --> 01:37:02,450

En they both got it van de, van de hoofd van de, van de, hoofd van de kamer.

1400

01:37:02,450 --> 01:37:02,450

Aha.

1401

01:37:02,450 --> 01:37:08,706

The next day. En eh, en zondag was een vrije dag. Dan hadden we elkaar nog, nog gezien .

1402

01:37:08,706 --> 01:37:15,104

Ik zal eh, nooit vergeten, [smakt] you know, Bram Asscher was eh, de, het hoofd, was that,

1403

01:37:15,104 --> 01:37:21,431

was, was ook daar en of course ik know him, he was de neef van mijn, van mijn moeder. So,

1404

01:37:21,431 --> 01:37:27,687

op een keer heb ik Bram Asscher ontmoet, op een zondagmiddag en het was een mooie, mooie

1405

01:37:27,687 --> 01:37:33,944

zondagmiddag in de zon. En hij zat op de appèlplaats in de zon . You know what hij zegt

1406

01:37:33,944 --> 01:37:40,342

to me? Jaap, is het dan niet heerlijk om nou eventjes rustig in de zon te zitten? [lacht]

1407

01:37:40,342 --> 01:37:45,389

Ik zal het nooit vergeten, hè? In het midden van Bergen-Belsen [lacht]

1408

01:37:45,830 --> 01:37:46,390

Ja.

1409

01:37:46,390 --> 01:37:51,700

Wat? Ja. Ja. Ja. So, slikt [hoest]

1410

01:37:51,980 --> 01:37:58,170

Wil je het leven beschrijven in zo'n barak in Bergen-Belsen?

1411

01:37:58,490 --> 01:37:58,730

Hm?

1412

01:37:58,730 --> 01:38:03,390

Wil je het leven beschrijven in zo'n barak in Bergen-Belsen, hoe dat was?

1413

01:38:03,390 --> 01:38:07,967

You know, first of all, ik had praktisch geen leven in die barakken, omdat ik bijna

1414

01:38:07,967 --> 01:38:12,711

nooit in de barakken was. Ik was in de keuken van drie o'clock 's morgens tot acht

1415

01:38:12,711 --> 01:38:17,233

o'clock 's avonds. So I really was not part of it, part, part of, of, of life.

1416

01:38:17,233 --> 01:38:21,260

Because ik was niet, eh, ik had een heel speciaal leven in Bergen-Belsen.

1417

01:38:21,770 --> 01:38:26,932

So, ik was eh, praktisch eh, de hele dag weg. Het leven in de keuken. Als je,

1418

01:38:26,932 --> 01:38:31,760

ik weet niet of je de brieven, heb je het boek over Jaap Meijer gelezen?

1419

01:38:31,760 --> 01:38:31,900

Ja, tuurlijk.

1420

01:38:31,900 --> 01:38:32,750

Wat?

1421

01:38:32,750 --> 01:38:33,540

Jaha.

1422

01:38:33,540 --> 01:38:38,950

De ve, het, de, het verhaal over Bergen-Belsen.

1423

01:38:38,950 --> 01:38:40,060

Ja.

1424

01:38:40,060 --> 01:38:42,660

In het boek over Jaap Meijer, is een fantastisch verhaal.

1425

01:38:42,660 --> 01:38:43,310

Ja.

1426

01:38:43,310 --> 01:38:45,860

Dat is Bergen-Belsen. Het, en

1427

01:38:45,860 --> 01:38:47,440

Maar ik wil jouw verhaal.

1428

01:38:47,440 --> 01:38:49,340

Wat hij beschrijft, de keuken.

1429

01:38:49,720 --> 01:38:50,110

Ja.

1430

01:38:50,110 --> 01:38:53,082

En hij beschrijft de keuken en het is heel interessant,

1431

01:38:53,082 --> 01:38:55,630

want ja Jaap Meijer was toch een bijzondere man.

1432

01:38:55,630 --> 01:38:56,250

Ja.

1433

01:38:56,250 --> 01:39:04,460

En Theo, de man in de keuken, was een bijzondere man. En Theo loved Jaap Meijer.

1434

01:39:04,460 --> 01:39:05,330

Ja.

1435

01:39:05,330 --> 01:39:07,000

En Jaap Meijer loved Theo.

1436

01:39:07,000 --> 01:39:07,580

Hmhm.

1437

01:39:07,580 --> 01:39:12,371

Die had je, de Duitser en de Ho, en de Hollander and they

1438

01:39:12,371 --> 01:39:16,490

respected somewhere that they both had qualities.

1439

01:39:16,490 --> 01:39:16,810

Hmhm.

1440

01:39:16,810 --> 01:39:19,310

Met alle fights and everything die er gebeurd zijn.

1441

01:39:20,350 --> 01:39:22,880

Maar beschrijf jouw leven in de keuken alsjeblieft.

1442

01:39:22,880 --> 01:39:28,724

Mijn leven in de keuken was second, eh, twee, tweedehands. Ik was niet belangrijk,

1443

01:39:28,724 --> 01:39:33,020

as long as I did what, what had to be done. Maar er zijn twee

1444

01:39:33,020 --> 01:39:34,610

Wat deed je?

1445

01:39:34,610 --> 01:39:41,674

dingen in de keuken gebeurd die ik nooit zal vergeten [smakt]. Eén keer [smakt] had ik net suiker

1446

01:39:41,674 --> 01:39:48,882

ge, gestolen en in een sok gedaan en that wou ik weg doen en put it in mijn, een zak van mijn overal

1447

01:39:48,882 --> 01:39:56,162

en then de corporal, de, Theo, de, de chef van de keuken zegt, hey you, come hier . Ik zeg, o my God,

1448

01:39:56,162 --> 01:40:02,290

hij heeft het gezien [gekraak] en als hij het ziet, dan stuurt hij me naar Auschwitz.

1449

01:40:02,290 --> 01:40:02,530

Hmhm.

1450

01:40:02,530 --> 01:40:11,530

Zegt hij, hey you , there is a, there is a, there is a ketel daar, ga die, ga die roeren.

1451

01:40:11,550 --> 01:40:13,430

Roeren in de ketel, ja.

1452

01:40:13,430 --> 01:40:21,790

De ketel moest ik roeren. Ik begin de ketel te roeren en mijn, die zak met dat suiker tegen de ke,

1453

01:40:21,790 --> 01:40:30,151

hete ketel aan begint, begint helemaal eh zacht te worden en zacht te worden en ik kijk en ik kijk

1454

01:40:30,151 --> 01:40:38,512

en hij kijkt, hij kijkt naar mij en dan he leaves, naar die gang uit de keuken . Ik neem de halle,

1455

01:40:38,512 --> 01:40:46,788

half , de zak uit mijn, uit dat, gooide het in dat ding en holde, hol, om, om, om, om, to refresh

1456

01:40:46,788 --> 01:40:54,893

myself . So, dat is één klein verhaal. Maar er is een ander verhaal wat ook staat in het boek

1457

01:40:54,893 --> 01:41:03,168

van Jaap Meijer en dat, ik vertel het iedereen [kucht]. Wat ons gebeurd is op Jom Kippoer in 1944

1458

01:41:03,168 --> 01:41:11,358

. Op Jom Kippoer moest ik om drie uur werken en ik heb besloten om niet te vasten. Ik denk, God

1459

01:41:11,358 --> 01:41:19,548

zal me vergeven. En, praktisch iedereen, niemand vastte, behalve twee jongens, chaloetsiem uit,

1460

01:41:19,548 --> 01:41:27,653

uit eh, voor Israël who were, who were fa, fasting. Om drie uur 's middags , Theo, de man in

1461

01:41:27,653 --> 01:41:33,369

charge, riep iedereen bij elkaar en asked in German who is fasting.

1462

01:41:33,370 --> 01:41:33,840

Vroeg in het Ne

1463

01:41:33,840 --> 01:41:35,130

Theo zegt, who is fasting?

1464

01:41:35,130 --> 01:41:35,130

Vroeg, wie is er aan het vasten?

1465

01:41:35,130 --> 01:41:39,840

Vroeg aan alle mensen daar, alle Joden die, die daar werken, is iemand hier vasten?

1466

01:41:39,840 --> 01:41:40,750

Ja.

1467

01:41:41,550 --> 01:41:44,473

We de, we de, we wisten zelfs niet dat hij wist dat het

1468

01:41:44,473 --> 01:41:47,290

Jom Kippoer was. And then the two boys came forwards.

1469

01:41:47,290 --> 01:41:49,230

De twee jongens kwamen naar voren.

1470

01:41:49,230 --> 01:41:49,230

Ja.

1471

01:41:49,230 --> 01:41:49,230

Wil je proberen Nederlands te spreken?

1472

01:41:49,230 --> 01:41:55,440

Ja. En ik dacht dat hij ze, dat hij ze put them to hard work or shit

1473

01:41:56,030 --> 01:41:56,440

Dat ze moesten hard

1474

01:41:56,440 --> 01:41:56,580

hit them of what.

1475

01:41:56,580 --> 01:42:04,002

hij zei tegen ze, het is, het is jullie eh, eh, reli, religieuze dag, ga terug naar

1476

01:42:04,002 --> 01:42:11,424

je kamp . Jullie mogen, jullie mogen bidden, as much as you can and here is brood en

1477

01:42:11,424 --> 01:42:18,140

boter en ku, en alles wat je nodig hebt om te, om te eten als je klaar bent.

1478

01:42:18,140 --> 01:42:19,390

Prachtig.

1479

01:42:19,390 --> 01:42:28,216

En wij, wij, wij, we, we, hm, we finished de, de dag [smakt] nor, normaal, but ze, niet zozeer dat

1480

01:42:28,216 --> 01:42:37,131

we dachten, hadden we ook maar gevast , you know? Some, some, some, you thought that, you know?
But,

1481

01:42:37,131 --> 01:42:46,046

dan vraag je je af, wat ging door het mind van die Duitse man? Misschien was hij een mo, een goede

1482

01:42:46,046 --> 01:42:54,070

katholiek in zijn jonge jaren slikt. Hij heeft na de oorlog twee jaar gekregen, niet meer.

1483

01:42:54,070 --> 01:42:55,560

Dat is ook niet zo lang.

1484

01:42:55,560 --> 01:42:59,717

Nee, dat is helemaal niet lang hoor, maar hij was, hij was ge, hij was slikt, hij heeft,

1485

01:42:59,717 --> 01:43:03,450

hij heeft niet, hij heeft wel, wel af en toe mensen geslagen, maar verder niet.

1486

01:43:03,960 --> 01:43:05,080

Was je bang?

1487

01:43:06,070 --> 01:43:15,226

Ik was altijd bang, ieder moment. Je leefde in angst voor everything [hoest] [gekraak]. Je leefde de,

1488

01:43:15,226 --> 01:43:24,200

het, het . Je leefde niet, je werd gele, geleefd . Dat was, dat was eigenlijk het probleem . Je, je

1489

01:43:24,200 --> 01:43:33,447

wilde goed werk doen, je wilde het slechte werk doen. Je, soms je werd, je, je, je had rotwerk te doen

1490

01:43:33,447 --> 01:43:43,328

en te, eh, de, het was ongelooflijk moeilijk . En je, eh, en basically had ik het probleem in Bergen-Belsen

1491

01:43:43,328 --> 01:43:50,400

in de keuken, dat ik was één van de eh, eh, slechte werkers, zou ik zeggen.

1492

01:43:50,400 --> 01:43:50,930

Ja?

1493

01:43:51,910 --> 01:43:58,477

[smakt] Eh, toen ik pas in Bergen-Belsen gekomen ben, heb ik in de keuken gewerkt, even hè.

1494

01:43:58,477 --> 01:44:04,762

En toen moest ik een, een, een eh, suiker, een grote berg suiker voor mijn, moest ik van

1495

01:44:04,762 --> 01:44:11,188

buiten naar binnen brengen. Toen ben ik gevallen met de sui, met de suiker. Hè, ik heb, ik

1496

01:44:11,188 --> 01:44:17,756

had nog nooit suiker gedragen [lacht]. En toen ben ik er uitgegoid. En, een paar weken later

1497

01:44:17,756 --> 01:44:24,182

nadat ik dat probleem had in het outside commando, ben ik er weer gekomen toen zei die, heb

1498

01:44:24,182 --> 01:44:30,467

ik jou niet eerder gezien? Ik zeg, ja, je hebt me gezien, maar dat zal niet weer, het zal

1499

01:44:30,467 --> 01:44:35,269

niet weer gebeuren . En toen heeft hij me toch weer genomen . Geluk.

1500

01:44:35,270 --> 01:44:36,090

Ja.

1501

01:44:36,090 --> 01:44:42,225

maar voor de rest, of course, en er was, er was geen eh, ziekenhuis . Er was geen medi,

1502

01:44:42,225 --> 01:44:48,150

medi, medicijnen . So, wanneer je ziek werd, that could be the end. En zoveel mensen

1503

01:44:48,150 --> 01:44:53,510

zijn gestorven aan, aan iets. Ongelooflijk hoe jonge mensen gestorven zijn .

1504

01:44:56,230 --> 01:44:59,410

Op een gegeven ogenblik werd het slechter in Bergen-Belsen.

1505

01:44:59,410 --> 01:45:06,392

Ik heb slecht, ik was een paar, paar maanden ben ik heel slecht geweest. Maar, aan

1506

01:45:06,392 --> 01:45:13,120

de andere kant, [smakt] de vlektyfus [smakt] is een , is een horrible sickness.

1507

01:45:13,120 --> 01:45:13,120

Ja.

1508

01:45:13,120 --> 01:45:18,044

En [smakt] van de mensen die in de keuken gewerkt hebben,

1509

01:45:18,044 --> 01:45:22,710

[smakt] zijn negentig procent gestorven aan vlektyfus.

1510

01:45:22,710 --> 01:45:23,190

Hmhm.

1511

01:45:23,190 --> 01:45:29,671

Want het vlek, de tyfus , eh, teks, eh, het, eh, is veel sterker voor

1512

01:45:29,671 --> 01:45:35,590

mensen die in een goede conditie zijn, dan in slechte conditie.

1513

01:45:35,590 --> 01:45:35,720

Ja?

1514

01:45:35,720 --> 01:45:38,560

En ik was in fairly good condition. En such that I kon, that I

1515

01:45:38,560 --> 01:45:38,800

Nederlands.

1516

01:45:38,800 --> 01:45:47,210

survived. Dat I, dat ik dus eh, door die twee dagen overleefd heb, is iets ongelooflijks .

1517

01:45:47,210 --> 01:45:52,504

Maar wat ik je vroeg is, op een gegeven ogenblik komen al die mensen

1518

01:45:52,504 --> 01:45:57,020

uit Auschwitz naar Bergen-Belsen en wordt het heel slecht.

1519

01:45:57,020 --> 01:46:02,703

Ja, nou, de mensen die uit Auschwitz kwamen waren in een apart gedeelte en dat gedeelte

1520

01:46:02,703 --> 01:46:08,910

was even worse, was even erger dan van ons. De food, eh, de, wat je kreeg aan food was terrible

1521

01:46:08,910 --> 01:46:13,809

[smakt]. In fact, de, het eten in Auschwitz was beter dan in Bergen-Belsen.

1522

01:46:13,810 --> 01:46:14,290

Ja?

1523

01:46:14,290 --> 01:46:15,040

Ja [smakt].

1524

01:46:15,040 --> 01:46:19,810

En wanneer begon het zo slecht te worden?

1525

01:46:23,260 --> 01:46:26,240

Eh, ik zou zeggen, after twee, drie maanden.

1526

01:46:27,060 --> 01:46:27,620

Hmhm.

1527

01:46:27,620 --> 01:46:34,402

De eerste twee, drie maanden waren niet zo slecht . Daarna begon het slechter en slechter te

1528

01:46:34,402 --> 01:46:41,700

worden. En af en toe eh, als er iets gebeurde dan eh, dan, they just said, no food today. Something

1529

01:46:41,700 --> 01:46:47,450

like that . Aan de andere kant hebben we toch nog een boel pakketten gekregen.

1530

01:46:47,750 --> 01:46:48,160

Ja? Van wie?

1531

01:46:48,160 --> 01:46:49,830

In be, in Bergen-Belsen.

1532

01:46:49,830 --> 01:46:50,340

Van wie?

1533

01:46:50,340 --> 01:46:55,473

Van vrienden . Die wisten, who wisten dat we in Bergen-Belsen waren en who

1534

01:46:55,473 --> 01:47:00,538

kon send ons, eh, packages . The Red Cross and the Jewish Counsel en some

1535

01:47:00,538 --> 01:47:04,840

vrienden hebben ons toch nog geregeld dingen gestuurd [hoest].

1536

01:47:04,960 --> 01:47:06,660

Vrienden uit Amsterdam?

1537

01:47:06,660 --> 01:47:13,554

Ja, niet-Joodse vrienden. Ja , dat hebben we altijd gekregen [hoest]. Dat kan je ook in

1538

01:47:13,554 --> 01:47:20,527

ons boek allemaal vinden. You know, dat eh, . So [hoest]. Maar je weet dat, for example,

1539

01:47:20,527 --> 01:47:26,550

dat is ook in onze movie, wat er gebeurt is, dat Ina]'s brood is gestolen.

1540

01:47:26,550 --> 01:47:26,920

Ja.

1541

01:47:26,920 --> 01:47:34,966

En toen heeft Manja klokgeluid verschillende mensen gevraagd om kruimels

1542

01:47:34,966 --> 01:47:41,360

van brood bij elkaar te doen to replace the brood van Ina.

1543

01:47:41,360 --> 01:47:41,360

Hmhm.

1544

01:47:41,360 --> 01:47:52,060

That is fantastic. You know? The way we were . I would give that as example how eh, how, how you,

1545

01:47:52,060 --> 01:48:02,100

[hoest] en slikt en, eh, de, die diamantvrouwen in, in, in, die eh, hoefden niet te werken.

1546

01:48:02,500 --> 01:48:03,390

In Bergen-Belsen?

1547

01:48:05,570 --> 01:48:08,278

In Bergen-Belsen, because they needed the, to preserve de

1548

01:48:08,278 --> 01:48:10,940

handen om mensen te, te leren hoe, how to cut diamants.

1549

01:48:10,940 --> 01:48:10,940

Ja.

1550

01:48:10,940 --> 01:48:20,140

So, they were not allowed to work, until the diamant

1551

01:48:20,750 --> 01:48:21,000

Nederlands.

1552

01:48:21,000 --> 01:48:26,767

Tot eh, de diamantzaak uit elkaar gegaan is en toen zijn bijna alle diamantvrouwen

1553

01:48:26,767 --> 01:48:33,098

naar de, naar de zilver mines gestuurd en praktisch negentig procent van de diamantvrouwen

1554

01:48:33,098 --> 01:48:37,670

zijn allemaal gestorven in de dia, in de, in de eh, in de mijnen.

1555

01:48:37,670 --> 01:48:39,620

Waar waren die mijnen?

1556

01:48:39,620 --> 01:48:45,958

Die waren ongeveer eh, maybe eh, eh, eh, eh, een half,

1557

01:48:45,958 --> 01:48:51,260

eh, een ha, een dag reizen in, in cattle cars.

1558

01:48:52,090 --> 01:48:55,220

En hoe wist je dat die er waren?

1559

01:48:55,220 --> 01:49:02,871

Dit heb ik pas later gehoord [smakt] . Maar eh, de, [smakt] so, de, van de dia,

1560

01:49:02,871 --> 01:49:10,233

diamantlijst van tweeduizend mensen zijn er ongeveer [smakt] honderd mensen

1561

01:49:10,233 --> 01:49:17,110

overgebleven. De Asscher]-familie en de Soep]-familie en nog een paar .

1562

01:49:17,110 --> 01:49:17,110

Hmhm.

1563

01:49:17,590 --> 01:49:21,275

Verder niemand. Ina heeft ze, ik weet niet of ze dat verteld

1564

01:49:21,275 --> 01:49:24,470

heeft, ze heeft eh, de, formulieren van Al Salvador.

1565

01:49:24,880 --> 01:49:25,820

Hmhm.

1566

01:49:25,820 --> 01:49:31,339

We found, dat hebben we na de oorlog pas gevonden. Dat Ina]'s vader heeft

1567

01:49:31,339 --> 01:49:36,638

ze, ke, heeft een bewijs gekregen van, van de consul El Salvador that he

1568

01:49:36,638 --> 01:49:40,980

is a citizen of Al Salvador . She is still working on that.

1569

01:49:40,980 --> 01:49:41,940

Maar heeft niet geholpen.

1570

01:49:41,940 --> 01:49:42,970

Hè?

1571

01:49:42,970 --> 01:49:45,730

Het heeft niet geholpen.

1572

01:49:45,880 --> 01:49:52,760

Hm, ja. Ik denk dat toen alle diamantairs weggestuurd zijn, twee families mochten blijven.

1573

01:49:52,760 --> 01:49:59,640

De Asscher]-familie, omdat die voor, voorzitter van de Joodse Raad was en de Soep]-familie

1574

01:49:59,640 --> 01:50:04,610

vanwege het El Salvador play, pe, papieren. Dat heeft hun gered .

1575

01:50:06,490 --> 01:50:08,220

Zag je Ina veel?

1576

01:50:08,220 --> 01:50:09,010

Wat?

1577

01:50:09,010 --> 01:50:11,470

Zag je Ina veel?

1578

01:50:11,540 --> 01:50:15,783

Ik zag haar zoveel mogelijk [lacht]. That's all I can tell you, zoveel

1579

01:50:15,783 --> 01:50:20,085

mogelijk, maar niet, niet that veel [smakt]. Maar dat, daarom, de brieven

1580

01:50:20,085 --> 01:50:23,680

in Bergen-Belsen, dat zijn hele bijzondere brieven eigenlijk.

1581

01:50:23,710 --> 01:50:28,791

[citeert] "Ik had het in mijn vorige brief over toekomstdromen en het is gek dat

1582

01:50:28,791 --> 01:50:33,750

deze dromen juist hier in veel sterkere mate naar voren komen dan in Westerbork.

1583

01:50:33,750 --> 01:50:40,258

Waarschijnlijk komt dit doordat de omstandigheden hier zoveel moeilijker zijn, vooral wat het eten

1584

01:50:40,258 --> 01:50:46,700

betreft en dan ga je vanzelf daarover peinzen [telefoon] , wat je later niet al blij zal zijn met

1585

01:50:46,700 --> 01:50:53,009

een gewoon ontbijt, een goed bed, een gewone douche of bad en daarbij denk ik dan helemaal niet

1586

01:50:53,009 --> 01:50:59,385

aan andere levensgeneugten van uitgaan en dergelijke. Ik geloof dat in mijn gehele leven, als ik

1587

01:50:59,385 --> 01:51:05,959

uit dit alles gekomen ben, het genot zal weten te waarderen van deze ook maar allerkleinste dingen,

1588

01:51:05,959 --> 01:51:11,140

waarvan je toch vroeger de waarde in het geheel niet begreep". einde citaat]

1589

01:51:11,140 --> 01:51:11,140

Prachtig.

1590

01:51:11,140 --> 01:51:11,140

Dat is, that is really the answer.

1591

01:51:11,140 --> 01:51:13,310

Denk je niet dat het

1592

01:51:13,310 --> 01:51:19,970

Hoe, hoe je, hoe ik kijk, hoe ik terugkijk op alles.

1593

01:51:21,090 --> 01:51:22,960

Ik vind dat ook een mooie afsluiting van dit interview.

1594

01:51:22,960 --> 01:51:24,390

Ja, ik vind het ook een mooie afsluiting.[lacht]

1595

01:51:24,390 --> 01:51:28,440

Ik ga je nog even bedanken. Dankjewel voor dit interview, dat was ik vergeten?

1596

01:51:28,440 --> 01:51:30,580

Oké, het was een plezier [lacht].